I.

Breve C.C. Arte
Cogitandi Compendi.
um.

264

142

BIBLIOTHECA NACIONAL DE LISBOA

E

Memoriale Logicae
seu
Breve artis Cogitandi compen-
dium cum Duabus Appendi-
cibus Prima de Ente
in Genere
Secunda De Anima.

Scholarum sive Sectarum Genealogia.

Philosophia à Platone definitur mors corporis animiq; vita à quodam pravis cupiditatibus animum liberet, ut sibi vivat non corpori. A Tullio fuit vocata humanarum Divinarumq; rerum Scientia: Olim Philosophia vocabatur Sapientia, et Philosophi Sapientes sed Pythagoras prohibuit Dixitq; Deum solum sapientem esse, nos vero Sapientiæ Studiosos.

Philosophia primo nostro protoparente ab Adamo orta est, cui Deus in actam rerum naturalium Divinarumq; cognitionem infudit, et per traditionem ad Diluvium usq; fuit propagata. Post Diluvium primum in Noe et filijs ejusdem innituit, Abraham docuit Ægyptios Mathematicas Disciplinas, Joseph: Jacobi filius Ægyptum ingressus Principes ejus erudivit et Senes, prudentiam docuit; Moyses fuit in omni Scientiarum genere clarus, Salamon sancta Sapientia splenduit, ut de omnibus naturæ rebus scripserit, scilicet de Animalibus Avibus, Piscibus, et præsertim de Plantis à Cedro Libani usq; ad Hyssopum parietis.

Senescentibus autem Scientijs apud Hæbreos experant in Græcos Ægypticos cæteras q; nationes illæ diffundi: qui despectis rebus vulgaribus orbi erant in veritate inquirenda. Apud Ægyptios vocabantur Sacerdotes; Apud Persas Magi apud Indos Brachmanj apud Gallos Druidæ

et apud Graecos Philosophi, ... per
tertium apud Graecos Philosophia ... incre-
mentum habuit. Duo fuerunt cir-
ca Philosophorum scholae, ex
quibus deinde celebres ortae, ac propa-
gatae sunt: Jonica et Italica.
Jonicae scholae author fuit Thales
Origine Phoenix et domicilio Mi-
lesius, primusque inter ... Phi-
losophos Graeciae splenduit, tria
maxime rerum ... gratias se
fortunae agere dicebat. Primo quod
homo, non bellua, deinde quod vir
non mulier, 3tio quod Graecus esset non
non barbarus. Floruit aetate ...
etio et Solonis Atheniensis, qui le-
ges scripsit tempore Tarquinij Pris-
ci Romanorum Regis.
Italicae sectae Princeps fuit Pytha-
goras Patria Samius, et in magna
Graecia domicilium posuit apud Cro-
toniates tempore Tarquinij Super-
bi per quinquennium in sua schola si-
lebant discipuli solumque dicere ...
audientes; solo melle et pane con-
tentus vixit, nec unquam reprehensus
saturus vel venereis rebus aut ...
aetati operam dare: ipse Geometriam
Arithmeticam invenit et primus
mensuras Graecis et pondera demon-
stravit. Impie credidit immortales
animas esse, easque non modo ex
in alium hominum, verum etiam
et in prata plantasque transmigra-
re, eaque de causa carnium esum a-
ter prohibuit.
Ex memoratis scholis reliquae Phi-
losophorum sectae dimanarunt,
qui a varijs rebus et institutoribus
diversa nomina sortiti sunt. A
Gymnasio dicti sunt Academici,
a porticu Stoici, a deambula-
tione Peripatetici, a severe vi-
vendi modo Cinici, a modo judicandi Scep-
tici, a Magistris Pytagora, Socra-
te, Pirrhone, Epicuro: Pytagorici, So-
cratici, Pirrhonisti et Epicurei.
Cinici caput fuit Anthisthenes
dictaque cinica sive canina

mordendi et avitis in disputationi-
nibus mordendi ac reprehendendi
Pythonici caput fuit Pirrho,
Eliensis Pythonici omne de rebus
Judicium omni hibebant, nihil que
certi constituebant, sed semper
sed semper dubitando versabantur,
Stoica nomen habuit, a quodam A-
thenis porticu conspicua: Ejus
Princeps fuit Zeno Citticus a
Cittio Cypri oppido Stoici dicebantur,
summam voluptatem esse
animum habere a perturbati-
onibus liberum, multaque paradoxa
tenentes nullam in re mediocri-
tatem servantes, omnia ad se-
veritatem reducebant.

Seneca contubernis fuit Stoico-
rum, decus et totius natura-
lis ac moralis Philosophiæ
insigne Ornamentum.

Socratica dicta est a Socrate,
Atheniensi Platonis Præcep-
tore, qui Oratoriæ campos aper-
uit primus: hic est qui unicum
bonum esse scientiam, unicum
malum ignorantiam esse dicebat
seque nihil scire præter hoc quod
nihil sciret affirmabat,

Multi dicunt ad corrupta vita
virum fuisse, ex eo quod fuerit
per Athenienses ad cicutam
damnatus.

At virum moratum in corrup-
tum que fuisse ex eo videtur, quod
post ejus mortem de illius inno-
centia senatus certior factus
calumniatores accusatores que
necii ob pænam tradidit, eum que
ærea statua ad perpetuam
innocentiæ suæ memoriam
ornavit. Primus fuit qui de
vitæ ratione moribusque disseruit,

ea quae tantum inquirenda sunt, et quod nos instituerint.
Sceptici dicti sunt a modo judicandi ex eo quod essent considerationes etenim credidisse in utraque contradicentium parte paria esse rationum momenta, et neutram esse altera meliorem, aut actiorem, perseverabant tamen in veritatis inquisitione, nec desperantes de veritate inveniendo; putabant Scola Sceptiva parum a Pirrhonica differebat, cernentes ex Socratica, et Accademica veteri Platonis, composuit novam Accademicorum sectam.
Accademicae scholae Pater extitit Plato Socratis Discipulus, in trigesimo suae aetatis anno, peregrinavit in Aegyptum, ubi libros Moysis et Prophetarum evolvisse creditur, ideoque de divinis rebus multa optime scripsit; sed illa multis erroribus miscuit, nam credidit mundum in tempore fuisse creatum, sed ex aeterna materia, item transmigrationem Pythagoricas animarum secutus est, asseruitque mulieres communes. Sicut oporteret, esse rebus esse scientiam nobis innatam esse per reminiscentiam acquiri, credidit revolutionem saeculorum animalium, et omnium post decem mille annos futuram, eum nosque iterum in Accademia dictarium esse: Accademia vero fuit Nemerosum suburbium mille postas ab Athenis distans, ibique suam Scholam instituit, in qua nihil asserendo totus in inquisitione veritatis incumbebat.
Epicuream sectam instituit Epicurus Atheniensis Democriti

Philosophiam amplexatus usque
ad trecenta volumina scripsit,
quae tamen perierant, tres tantum
illius Epistolae servatae sunt, apud
Laertium, in prima de rebus natur-
alibus, in secunda Meteoris, in
tertia de vita et moribus tractatum
est. Duo credidit esse rerum prin-
cipia corpus et inane, mundum
ex fortuito Atomorum concursu
fuisse factum, Atomosque ab aeterno
extitisse credidit, animos nostras
mortales esse voluit, nec mundum
a DEO gubernari, nullamque esse
divinam providentiam dixit, quae
omnia et falsa et impia sunt, reji-
cienda, ut fecit Petrus Gassendus qui
Epicuri Doctrinam expurgatis er-
roribus illustravit, extitit tempore
Aristotelis et Xenocratis.

Multa prava de eo disserunt
scriptores hallucinatis, ex eo quod
asserebat vitam beatam, finemque
felicitatis esse voluptatem, perper-
am, intelligentes de voluptate
corporis et non animi, quando ille
de sola animi voluptate doctrinam
explicavit suam, ut probat Gassen-
dus in Epicuri Epistola ad Menoeceum
de vita et moribus, ac etiam Seneca, qui
multis in locis voluptatem Epicuri
non corpoream et obscenam, sed
animi sereni et non perturbati
docuit esse.

Fluxit autem talis calumnia ex
aequivocatione, quam inter senten-
tiam Epicuri et Aristippi non ani-
madverterant scriptores; ambo
enim finem felicitatis volupta-
ti tribuerunt, Epicurus autem vo-
luptates animi, Aristippus cor-
poris intellexit, eaque de causa sinis-
tra interpretatione Epicuri sen-
tentia eadem fuit habita cum
Aristippea. Hoc fuisse ut dixi mi-
probat etiam moderatio qua tamen
vixit pane scilicet et aqua con-
tentus, ut tradunt Diocles et

Porphyrius et ipse met Epicura
ad amicum scribens, ait: aqua
ola et panis mihi sufficiunt
mitte ad me casei aliquantulum
ut cum paulo splendidius Epu
lari valere possim. etc.
Aristoteles Stagirites Nicomachi
medici filius peripateticam
Philosophiam instituit, fuit
cipulus Platonis, et Alexandri
Magni Magister 747. Libros
isse dicitur, qui magna ex pa
temporum iniuria vel incuria
ierunt, Bibliothecam suam
ophrasto moriens reliquit, eo
posteris suis, qui eos a clauso
negligentes positos detinuere
unde tineis et humiditate
labefactatos Apellicon studuit
emendare. sed cum eos non pe
intelligeret valde commutatos
erroribus plenos edidisse cr
Tandem Athenis captis Sulla Ap
liconis Bibliothecam sibi elegi
et Aristotelis Libros Romam tr
tulit, et Tyrannioni grammatico
pro correctione dedit. unde li
conjicere, quam omnia illius op
fuisse vitiata et corrupta.
Multos commendatores Aristoteles
habuit, Alexandrum Aphrodisiensem
tempore Antonini Imperatoris
Themistium tempore Valentiniani
item Imperatoris Amonium Phi
losophorum, et Porphirium: Li
erunt in id Aristotelis opera,
Saracenorum incursiones, sed
bis tes graeciam devastarunt, o
nis generis Libros secum abs
ta'runt, in Africam funestum
Marocum, et Cordubam tunc
altis Mazer Rabbi Moyses et
Averroes coeperunt Aristotelis
novis commentariis illustrare,
quorum Opera in Hispania

in Galliam et Italiam lata eam
ptimum, coluerunt Alexander
de Hales, Albertus Magnus, D:
Thomas, Scotus &: unde variae
Peripateticorum sectae ortae sunt,
quas etsi videamus inter se differre
ab Aristotelis, tamen textu non
recedunt, multos insuper errores
Aristotelis excogitavit; credit mundum
fuisse ab aeterno, non clare animae
immortalitatis asseritur, Dei pro-
videntiam circa creatas ejusque
poenas, et praemia non curat,
negat Deum immunere omnia
supplicia et praemia, quae impro-
bis aut probis in futura vita -
tribuentis fabulas esse dicit,
voluitque eas esse perorendos;
ne nimis gentium multitudo ex-
cresceret, ad res publicas contur-
bandas, eamque de causa nefandam -
myneis legem commendat.

Cum autem ob magnam Graeciae Bi-
bliothecam incendium Imperiorum
decusationes &: reliquae sectae -
aut defecissent, aut earum pauca
quaedam notitia transiissent, sola
Aristotelis secta fuit servata. cumque
eam multi Ecclesiae Patres secuti
sint, ab ea recedere crimen laesae
rationis esse visum est, quousque
morati doctique Viri eam magis
plenam et pro natura inquisit-
ione haud idoneam advertentes,
Aristotelem reprobantes, utilis-
sima Libertate probabiliora
dicere, multa discutere, et alia
quae emendanda, quibus ratio injun-
git, innovare studuerunt.

De Logica.

Cum solus homo sit animal provi-
dum sagax acutum, multiplex
plenus rationis et consilii nun-
quam magis laborare nititur, qu-
am, quam ut recte in suis judiciis
verum a falso discernat; cumque
conspectus, et cognitio naturae
quasi deprimendo aliquo vall-
etur discernendi ratio, veri et falsi

Judicium, sive scientia et ars quodam intelligendi inventa e[st,]
hoc autem dicitur Logica, aut
Dialectica, sive ut videtur ce[rte]
esse ars cogitandi, vel recte ra[ti]-
one utendi.
Logicae primus inventor extitit
teste Platone Prothegoras, eam qui
meliorem ordinem Parmenid[es]
et Zenonem eleatem, ut ait ipse
Laertius memini Protagoras
acro democritus auctor primus
Sophisticam artem exercuit, [et]
qui coepit de nominibus disp[u]-
tare, Socrates Xenophontis Logica[m]
a variis controversiis tenuit [pur]-
gatam, Pyrrhonici et Sceptici
ambigendo et dubitando ver[i]-
tis Logicam conalterne niti[...]
Epirenici, et Epicurei naturali[...]
contentis Logica, Logicam i[...]
officialem contempserunt, Epic[urus]
loco Logicis canonicam sub[sti]-
tuit, qua omne veritatis [iu]di-
cium retulit in sensus. Sophisti-
cam vero et dialecticam in[sti]-
tuere Zeno Citiensis Antisthenes
Cleanthes, et Chrysippus, a P[la]-
tone multo Dialecticam dictam
et mitis ejus successores exer[c]-
uerunt Archesilaus, et Carne[ades]
qui primi coeperunt in utra[m]-
que partem disputare.
A peripateticis Logica pro[p]-
ter Sophistica exculta est
et eam quam Aristoteles
acceperunt, adeo contenti-
osam reddiderunt, ut nec a m[...]
plius Logicae nomen mereba[tur]
cum omnis eorum disputa[tio]
potius circa nomina, quam [res]
inutiliter versetur, hinc non
merito, Lactantius peripat[eti]-
corum Dialecticam artem [...]
pellem vocat, et multi Sa[nc]-
ti Patres eam ut pernitiosam [...]
fera[...] exprobaverunt.
Ob hanc contentiosam Phi[...]

Philosophiae partem reformandam et alias longe meliorem statuendam, substituendamque multi laboraverunt Philosophi, Agricola, Mirandula, Verulamius, Gassendus, Cartheius aliique quam plurimi, virum enim vero cum universa Logica in cognitione versetur, de illa primum est disserendum.

De Cognitione.

Praecipua animi functio est cognitio; nam quidquid aut percipimus aut judicamus aut ratiocinamur, vel quidquid molimur animo cognitione vel cogitatione perficimus; idcirco cognitio, perceptio, ratiocinatio, intellectio, et alias hi quod sint vocabula promiscue usurpavi solent, cum nihil aut parum interesse. Differant:

Est autem cognitio ut loquitur Plato sermo quem mens apud se volvit circa illa quae considerat: cum enim cogitat secum ipsa disserit adeo, ut cogitatio sit ipsa quaedam collocutio;

Ita certa est in nobis cogitatio ut nihil nobis certius esse possit, quam mentem nostram esse rem cogitantem; idcirco Cartheius ait: mentem perpetuo cogitare, et hinc existentiam non aliunde probari posse existimas, quam ex cogitatione, hoc argumento Ego cogito Ergo Existo.

Licet autem inter conveniendum est. Saepe etiam cum quis vigilat, nihil cogitare sibi videatur, non idcirco mens omnino a cogitando cessat, sed tunc cogitatio est vaga, memoriaeque infixa non manet, nam eorum meminimus, quorum vestigia sive Phantasmata a cerebro imprimuntur, quod quidem ex eo applicationem, et cerebrum bene affectum exigit; Itemque pro prae-

ceptionibus, rerum tum mentis tum Organi opus et animum necessarium magis esse videtur, qui ob organorum occupationem in Somno accidentibus quasi Apoplecticis. Licet anima vigilet, rerum tamen perceptiones, judicationes quasi [illegible] fiunt, et e contra multa [illegible] oculis incurrant, quod non vide[illegible] quia mens est aliis rebus, ut ita propriè [illegible], nihil [illegible] animus [illegible] id nobis videre videamur, nec [illegible] est in nobis sensus perfectus, nisi [illegible] sentire sentiamus, unde cum [illegible] thagora concludimus, quod mens omnia videt et audit, surda et [illegible] sunt reliqua.

Nos autem initia quaedam et [illegible] luti semina scientiarum ab [illegible] thore natura accepisse non [illegible] amur; sunt enim quaedam in [illegible] quae naturali lumine percipiunt[ur] neque facile oblivione deleri pos[sunt] adeo ut eorum veritas, et certitud[o] non alliciente quam expressiva [illegible] tate, quae in mente nostra velut speculo fulget duci videatur.

Hac de causa Plato existimavit scientias omnes, et cognitiones certum esse nobis congenitas, [illegible] per exercitationes reminisci. [illegible] dicere per Platonem non est a[liud] quam reminisci, scilicet, ex ijs quas per sensus accepimus dis[illegible] tas imagine exprimere, cum [illegible] tis, rationibus convenientes, u[illegible] ad mentes Platonis optime [illegible] Cicero; nec fieri posset, ut a pue[ro] tot rerum atque tantarum insit[as] et quasi congenitas in animis [illegible] ones haberemus, nisi animus an[te] quam corpus intrasset rerum cog[niti]one arguisset, nec posset, quae sem[per] sunt ideas corpore [illegible] clusas agno[s]cere, nisi cognitus [illegible] nec plane videre, cum repente, in [illegible] solidum, tamque perturbatum [illegible] migravit;

Huic sententiae Di nri Augustinus assentire videtur cum ait: rationes rerum menti nostrae esse insculptas; et nos ubi de pulcritudine justitia, atque de aliis judicamus, ideas nobis congenitas consulere, et tum demum rem esse pulchram aut justam nos decernere, cum illa ideae innatae pulcritudinis et justitiae quadrat. etc:

Quapropter aeterna veritatis principia ita cuique nota sunt, ut saepissime nulla praecedente meditatione, manifestentur; de eorum genere est veritas; DE Existentia DEI, quod etiam imperitis barbarisque gentibus ex se ipsa innotescit; nam eis periculis, et adversis a numine edoctis Deum invocant. Licet eum nomine Jovis aut Panis, alii Apollinis insignirent, imo ipsis etiam animalibus concessa est notitia quaedam, quod instinctum vulgo dicitur, unde impelluntur ad ea insequenda, quae ad sui custodiam sunt necessaria, quae porro notitia non aliunde, quam ab innatis rerum imaginibus provenire potest, vates fit quod: Hirundines figuli nam artem mirabiliter exercent, Araneolae textoriam, et apes Architecturae, et providentiae miracula.

Si igitur aliquas artes easque miras brutorum animis natura inseruit, cur non homini omnium artium et scientiarum semina? Unde concludere licet, insculptas esse menti nostrae imagines, rerum, vel ut literarum caracteres, quae corruptibili corpore quod aggravat, animam obscuritate vix scinnere intueri possunt, nisi doctrina longo usu, et meditatione paulatim eruantur, vel a potentia in actum reducantur;

Haec quae ex mente Platonis D. Augustini, peripateticis non quadrant; nam credunt intellectum esse omnis.

Cognitionis Expertem, atque instar po-
liti marmoris Externarum objectorum
imagines recipere; sicut enim homo,
ut Lucius ait: corpus nudum et
inerme accepit, à natura, sic men-
tem rudem et omnis cognitionis Experte-
eamque studio disciplina, et labore
perpoliri, unde intellectum tabu-
affirmant rasam.
Difficile autem non est contrarias
opiniones conciliare: nos Platonice
intulgeamus animam scilicet
multa semina virtutum attulisse
eaque ob organorum sive corpo-
ris imperfectionem sopita jacere
Peripateticis e contra concedamus
quod Ex quo sopita jacent à Studio
et industria et rerum adducentium
specie Excitantur; quid enim minus
probabile dici potest, quam nos re-
omnium sensibilium species, quas
infusas, accepisse: quade causa ipse
Di: Augustinus jam senex libros
suos castigatiori animo examina-
ret, illam Platonis sententiam
retractare non dubitavit, ac pro
pro certo asseruit, nos non a na-
ta Eruditos esse, sed mentem ha-
veritatis capacem, quam non in
mutabilibus, sed in aeterna veritate
tanquam in communi spirituali
lumine imbuetur. etc.
Unde autem maxime Exoriatur hu-
mana cognitio solet maxime dis-
tari, eam à sensibus initium duxere
est quasi omnium Philosophorum
opinio, adeo ut nihil sit in me-
quod per sensus ante in cerebro im-
ssum non fuerit, unde pro certissi-
à Peripateticis habetur, Axioma
illud nihil est in intellectu, quod
prius non fuerit in sensu.
Ate contra Platonis fallacem cu-
cunque sensuum judicium esse aut-
ant, et tunc solum mentem veri-
tis Luce perfundi credunt, cum in
à sensibus discedit, ac in se ipsam
redit, nec ulli unquam credit, qu-
sibi
stari Platonicorum opinionem

veram profecto esse ac humanas.
Si de rebus incorporeis loquatur,
nam res spirituales nulla corporea
specie exhiberi posse quis non in-
telligit, justitiae aequitatis, caeter-
arumque moralium virtutum cog-
nitio, quomodo per sensus haberi
possit; leges item habemus quasdam,
quas naturae appellant, tam nobis
quam caeteris animantibus comm-
unes, quarum cognitio absque
ulla sensus anticipatione est
singulis cognita, et quasi infusa
naturaliter: quam propter D.
Augustinus existimat, omnem
cognitionem nostram haud duci
a sensibus, ex eo quod nulla a nobis
percipiantur, quae per sensus ad
mentem pervenire non poterant;
sic cognitio sive idea Dei nulla
sensibili forma repraesentari potest,
si vero consideramus quandam
substantiam vivam, perpetuam,
omnipotentem infinitam, ubique
praesentem, ubique totam, nusquam
inclusam, esse Deum, nunquam
istam Dei notionem possumus per
sensus haurire; item beatitudo
veritas, amor divinarum rerum
eaque scientiarum meditatio nullum
possunt in cerebro impressum
habere phantasma; ac demum
ut citatus D. Augustinus concludit,
virtutes, quibus vitia contraria
sunt, neque sunt corporea, neque
species corporum similes habent,
etc: dicatur mihi quaeso, quem
colorem habet sapientia?
Si de rebus autem naturalibus
fiat sermo ipse quatenus corpor-
eis, ita sensuum intellectu indi-
gent, ut sine eo nec comprehen-
di, nec in mentem cadere ullo
modo possunt, et quemadmodum
res spirituales egent mente, ut
concipiantur: ita corporeae.

indigeat sensu. Sunt igitus sen
veluti gradus quibus nos comparan
naturalium cognitione utendum u
formis invisibilibus ad invisibil
veniamus.
Verum porro est quod ob sensuum
perfectionem crassitiemque nos ope
exacta rerum naturalium cogniti
defraudati sumus, quod tiros
fectiones natura dedisset; veritat
omnes rerumque summas adhuc g
gene diffunduntur, ceterae ac caeci
essent; quis enim ignorat? quantu
luminis rebus attulit microscopi
inventio; actum quod nudis oculis
simplex quidem liquor videtur,
magnam vermiculorum sed eundem
liquorem, natantem continere mi
cujus beneficio cognoscitur. In
nibus vegetalium hujus generis
tas omnibus his licet, radibus u
pletas partibus miro spectacu
intuemur. Urticae folia contine
parvas quasdam vesiculas acri
succo repletas, quibus dirutis
cato corroditur, quae dum integr
manent, in formam spinarum
surgunt; item minima illa p
ticula, quae in alteri cera conspi
sunt parva quaedam a
intracta imo pilos etiam in
cruribus per microscopium vidit,
Boyle et tamen sunt adeo parv
ut indivisibilia dixerit Arist
les quamquam in minimis illi
animalculis; alia minora me
ut pulices et pediculi in nobis
inficias iri non possit, quonian
summus à microscopio edocti.
Merito igitur dicit Plinius na
totam in minimis esse, nam
naturae opus in minimis; quam
minimis rebus; requiritur juxta
gatum illud; Magnum est
cis claudere totum in exiguum
Hinc licet conjicere quod sensi
undoque ob parvitatem tenuitatem

rerum nobis deficiant; quamobrem multum cauti esse debemus in comparandis rerum quarum ideas hoc species per sensus omnino percipimus, seu soli sensui fidendum, verum etiam, et rationi, sensus enim et ratio, duo sunt crura, quibus rerum inquisitio firmatur, Experimenta quae per sensus hauriuntur, sunt velut principia naturalis scientiae, quibus si ea destituatur, vaga est et incerta: verum ut ratio sine Experientia, velut navis sine Rectore, fluctuat, si Experientia, cui ratio non praelucet, vaga est et caeca.

Itaque ne sensus promiscue in inquisitione rerum deficiat, non semel sed iterum atque iterum eadem sensatio repedenda est et saepe etiam non uni eo sensui fidendum, sed alios omnes experiendum, si occasio praesertim expostulet, Exemplum a Magrotio relatum optime ad rem nostram quadrat; Nam si eminus, ait, pomi figura visatur, non omnino id pomum est, potuit ex alia materia fingi pomi similitudo: Advocandus est igitur sensus alter ut odor judicet, sed potuit inter congeriem pomorum positam auram odoris ipsius concepisse, huic tactus consulendus est, qui potest de pondere judicare; sed metus est ne et ipse falleatur, si fallax opifex materiam quae pomi pondus imitaretur elegit, confugiendum est igitur ad saporem, qui si formae consentiat pomum esse amplius dubitare non licet.

Hic de cognitione praemissis de 3 mentis nostrae functionibus differendum est igitur ista autem sunt. Simplex rerum perceptio judicium et Discursus.

De Prima mentis Functione
Seu perceptione.

ut sentiamus aut de rebus judi[cium]
feramus oportet ut corpus sit in[...]
sum, et certo aliquo modo per obje[...]
cta quae ei objiciuntur, disponi[tur]
ut mens ad corpus se convertat
nec ipsa se potest ad id judi[ci]um
determinare, ante quam percipiat
Haec autem nuda perceptio est, qua[...]
mentis functio sive ut loquunt[ur]
scholastici simplex quod ai apprehen[sio]
sit, sistit enim cum menti, ita obje[cta]
exhibent, ut nihil de eis neget, vel
affirmet, et cum nihil a mente [...]
objiciatur, nullo modo talis mentis
functio falsitatis est capax.
Quoniam vero haec simplex men[...]
tis perceptio pro simplici in idea
promiscue usurpatur, quid sit idea
breviter est explicandum.
Idea est objectum immediatum
mentis nostrae, seu id quod menti
immediate obversatur. Cum ut
exemplo id melius percipi va[leat]
menti nostrae objicitur, Lux nem[...]
menti se se offert per oculos, et ea m[...]
admonet protinus perceptione, per[cep]
tis illa sive imago lucis [...]
ea Lucis.
Unde nostrarum idearum orig[...]
[...] supra jam exponi m[...]
cum diximus aliquas ideas men[ti]
esse congenitas, et quasi in sua crea[ti]
one infusas; earum scilicet rerum
quae per sensus non possunt hauri[ri]
nam corporum ideas omni no
sui indigere nemo nisi Plato ne[ga]
vit, sed perperam ut apparet e[x]
eo, quod rerum quas non videmus
vel quae alio sensu non percipi[mus]
vel quae per sensus [...]
[...]ntur, nullo sunt vel per sim[...]
imaginatione [...] ideae, quod a[...]
certum est ut probatione non indig[et]
Cum simplicibus his spectatis de[...]
dum objecta, quae res praesenta[...]
solent peripatetici confundere [...]

Terminos seu voces et signa quasi attente considerentur, sunt potius notiores gramaticales quam Logici ut ex sequentibus patebit.

Termini seu voces sunt signa quibus ideas aut perceptiones quas simplices quisque exprimunt. Signum autem id vocatur, quod in alterius cognitionem nos ducit, sive vel est naturale, ut fumus ignis, vel ex hominum placito ut sunt voces quibus res significantur.

Terminum dividunt in complexum et concretum et incomplexum seu abstractum, primus est ille qui significat formam inherentem subjecto, ut album est, id cui albedo inest, secundus est ille, qui significat formam abstractam subjecto, ut albedo, quis non videt hoc esse gramaticalia, nec aliam habere divisam significationem, quam unum esse nomen adjectivum alterum substantivum, his adde quod in natura non dantur res abstracta, sed tantum in intellectum, mens enim potest abstrahere albedinem a corpore albo et ca albedo non existit a parte rei, sed corpus album.

Dividunt alterius terminum in absolutum sive substantialem ut homo in connotativum seu adjectivum, ut homo justus in positivum ut justitia, in privativum ut caecus qui est in capaa visionis, et in negativum, ut homo non videns propterea in communem, ut homo ogus in singularem ut Petrus Paulus; tandem in univocum qui significat plura in una ratione convenientia, ut Angelus significat ideam, omnes Angelos repraesentantem, in aequivocum ut vocavis, quod non modo animal verum et stella etiam significat, in analogum, qui ideam significat pluribus convenientem, ut sanitas, quod dici

potest, de homine quae est: ad
ni ridiculas distinctione Termi
Categorematici, et Syncategore
matici, quorum primus aliquid
determinate significat, alter
hil significat significans hetero
nihil ultra, et quod minimum
hac etiam ingenia torquent
Scholastici in disputando, an de
terminis, mixtis Categorema
et Syncategorematicis.

Has futiles Terminorum divisione
si quis attente consideraret sta
etis, et totum in quam statim
noscet, nihil prorsus aliud esse
quam puras voces varijs citera
bis, eandem rem significantes
quas quisque grammaticus in mem
Ethimologia facilius intellig
potest, quam si a Logicis defin

Cum autem Ideas in universal
et singulares dividant peripat
dici hinc factum est, ut tot in
ciis de universalibus quaestione
apud illos exortae sint, quae pro
speceis nostris hinc dirigendis
ineptae dicuntur ab ijs, qui vera
Philosophiam sequuntur.

Appellant universale unum,
tum esse, in multis, hoc id quod
multis est commune, quando a
tem consideraret causa mult
procreans effectus in Schol
vocatur universale in Causa
quando ut signum quod mult
praesentat appellatur univer
le in repraesentando. vel predica
de multis, et vocatur univers
in essendo, universale in Causa
est Platoni commune, qui Ideas d
nas, ut Causas rerum efficien
et universales statuerunt: u
versale in repraesentando dicit
Methaphisicum Eoco quod n
habeat, realem essentiam a p

Exemplum primi universalis
est Deus, quia est omnium
causa maxime universalis
Secundi est Idea circuli, qui
a ad illam omnes circuli ex
primuntur, 3tii est humani
tas quia predicatur de
Petro Paulo Socrate etc.

rei sed tantum per intellectum seu in intellectu, ad hoc universale requiritur 3.um et vocatur Logicum quod non differt à Metaphysico nisi quod illud sit magis in concreto ut homo, hoc magis in abstracto ut humanitas.

Universalia res naturae ac aliter esse probare student peripatetici ex eo quod praecisa omni mentis operatione sit humanitas, et in Petro et in Paulo, et in caeteris individuis. At quam absurde hoc asserant patet ex eo quod nihil est in universo, quod non sit singulare, sensus enim percipit tantum singularia intellectus vero format universalia; sic rotunditas non est in natura ut abstracta à circulis sed in ipsis comprehensa. Natura humana nihil est praeter Petrum Paulum etc. imo tot sunt naturae humanae quot homines. Ex ipso patet nullum datur universale in natura, quia res sunt omnes universales in natura quia res sunt omnes singulares et singulariter sensus afficiunt, sola mens universale efformat, quatenus rerum singularium ideas comparat, et magnam in iis similitudinem concipiens eas sub quadam communi ratione comprehendit.

Admisso in materia Peripateticis universale illud diviserunt in quinque species, aut praedicabilia a [illegible], genus species differentia proprium et accidens, nam si quaeratur, quid sit Petrus Respondetur per speciem quod sit homo; quaerenti quid sit homo respondetur per genus, quod sit animal, quaerenti quale sit animal Respondetur per differentiam quod sit animal rationale, quaerenti quid sit proprium Petri. Respondetur: quod sit visibilis;

justus Doctus, quaerenti de nimo quale sit Bellum, respondet: per accidens, quod sit albus, principue calvus est. Hoc autem differre non licet phantasticos, et multa propter utilitatis esse genera omnium evagentur, eas breviter ad animadversionem reducere necessarium esse duxi, genus definiunt Peripatetici, pro eo quod multis specie differentibus est commune; sic animal dicitur genus quia hominibus, et brutis commune genus hi definitum est tamen universale tantum per intellectum species accipitur, pro natura quod subjicitur generi, id est animali: nos speciem necesse quidem natura universale existimus, quia ita facit unum ab altero differre, oportet ut sit singularis ideo enim distinguimus hominem ab equo quia naturam singularem et hominis et equi illam cognoscimus, sed eo in praecedenti a vitiis, proprietatibus, esse dissimiles, advertimus, quod hi velut dissimilitudinem illam universalem dicere id est in mente non in natura.

Differentiam definiunt ea quae praedicari potest de multis specie, aut numero differentibus, nec differentia esse potest universalis ob eandem rationem quam de specie diximus, quia ipsa est de eadem ac species: ex gradum animal dividitur in rationale et irrationale differentia non est aliud quam ipsa species scilicet rationale, et irrationale differentis.

Proprium accipitur de eo vel quod omni soli, et semper speciei competit: ut os homini risibile: sed quomodo proprium quod soli... etiam convenit potest ei uni...

Universale. Accidens tandem definitur, quod potest adesse vel abesse, praeter subjecti corruptionem, ut albedo potest adesse, et abesse a pariete, hoc illis in terris, et hoc quoque universale in natura esse non potest; concludendum ita est, memorata quinque universalia non esse aliquid reale in natura, sed tantum diversos cogitandi modos, quibus res eadem aliter atque aliter a mente concipitur, et consideratur.

Decem esse praedicamenta seu cathegoriae Peripatetici dicunt, Peripatetici, quibus totam logicam inficiunt; sunt autem substantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, passio, ubi, quando, situs et habitus est, has omnes inter esse realiter distinctas esse existimant.

Substantia dicunt esse cuj ipse subsistens, qualitas est in corpore, extensio seu magnitudo, qualitas est ea, secundum quam res dicitur qualis; ut calor relatio est motus, seu respectus, quo duo vel plures ad invicem referuntur, sic paternitas est relatio inter patrem et filium, quod autem haec paternitas, sit aliquid a parte rei distinctum a patre et filio, modicum defendunt. Actio est actus agentis, ut agens est, passio actus patientis ut patiens est, sic illuminatio est actio solis in aërem, aër vero illuminatus est passio. Ubi seu ubificatio est praesentia rei in loco, ut Petrus est hic; quando est duratio rei, ut Petrus existit Thebis per annum. Situs est dispositio corporis in ordine ad locum, ut Petrus sedet, stat, etc. habitus tantum est id, quod ad notarem artificialem sibi adjectam, ut,

ut Petrus. est vestitus armatus.
Haec sunt praedicamenta, quibus tota Scholasticorum Dialectica inficitur ac deformatur, verum quantum ea sint ridicula, quam fabulosa, et inutilia, omnes nunc agnoscunt, nisi qui peripateticorum castra sequuntur, hi qui nugis et vacamus, sophismatibus amatoribus relinquentes unum tantum esse praedicamentum nempe substantiam dicimus.
Substantia corporea sive Ens corporeum, aut res corporea sensibilis aut materialis dictus est extensum quoddam in latum, largum, et profundum, quicquid sensibus nostris objicitur, sive quicquid in universo est oportet sit corpus extensum, substantia Trinae dimensa, vel quae vero quae corpori accedunt, et dicuntur a peripateticis accidentia, sunt modi quibus corpus apparet tale aut determinatum; modus autem licet rem determinet non est aliquid distinctum a re, sed res taliter modificata ita ut modus non sit, quid sed cujus idem non est corpus sed corporis scilicet Determinatio: gladius e: g: habet acutiem, acuties illa non est distincta a gladio sed gladius taliter modificatus, id est acutus, quod si dicas acutiem prius non fuisse in ferro antequam ... maretur, in gladium et consequenter, esse distinctum a gladio, respondetur negando, nam acuties sive ferrum acutum, aut taliter modificatum est gladius; nec aliud novi advenit ferro, quam aliter modificari.
Quamobrem supervacua sunt praedicamenta, et commentitia, ... titas, est ipsa substantia entis imo ipsius substantiae natura nunquam enim potest concipi subst...

Substantia corporea abrq sua extensione, aut magnitudine, qualitas non est quid distinctum à substantia, sed verum ipsa substantia taliter modificata, manum nunc esse callidam, nunc frigidam, non est aliquid divisum ab ipsa manu, ac ea nunc taliter, nunc aliter modificata idest nunc callida, nunc frigida.

Relationes nihil sunt praeter rel quae ad unicum referuntur; Paternitas non est aliquid distinctum à patre et filio, sed Pater et filius cum quodam respectu, quem illa mens concipit, Actio et passio sunt eadem res, quae nunc agunt, nunc patiuntur, manus movens et aliam abhac mota, quid aliud denotat, quam manum moventem, et motam et praeter motum nihil? ubi et situs hoc est esse in loco non est quid praeter corpus et locum. Petrum esse in hoc Domicilio, non est aliud, quam Petrum esse potius in hoc quam alio domicilio, quando sive duratio non est quid distinctum ab ipsa re durante, sed eadem res durans ac tandem habitus externus, consideratur ut substantia corporea extensa una vel altera forma aut modo.

Ex dictis ergo quisque facili poterit negotio conjicere ridiculum esse, decem praedicamenta, quae ut res distincta realiter concipiuntur, à peripateticis cum ut diximus unum tantum sit praedicamentum scilicet, substantia, reliqua sint modi ipsius ac substantiae, nihil ab ipsa substantia sejungi licet à mente separati concipiantur.

Consultabis quae de universalibus et praedicamentis aliisque nugis à peripateticis perperam in scholis ventilantur ad primam mentis functionem,

BIBLIOTHECA NACIONAL DE LISBOA

Reducentes scire oportet primum quod simplex perceptio est prima mentis operatio, nihil enim recte judicari potest, quod non sit prius perceptum, aut de eo clara et distincta idea efformata, eo quod errores omnes et judicia, quid omn[illegible] vitæ rationem et disciplinam [illegible]futa nobis illudunt ex ac bu[illegible] mala perceptione oriuntur, nec u[illegible] mentis functio recte perficitur, quæ in sua origine vitiatur, sic veteres quia ob distantiam percipiebant sydera mota, ea judicabant tanquam clavos firmamento fixos; et non sydera, sed firmamentum moveri cum e contra res se habeat.

Perceptionem autem sive [illegible] rem confusio ut plurimum [illegible]citur, quod res ipsas in consider[illegible] nitemur, sive id ex inertia [illegible] ex prava consuetudine, sive ea sit mentis nostræ indoles; ut res ipsas leviter et cursim attinga[t] nec in ipsis hæreat, aut diutius uti opus est immoretur. Sunt et alia mentis nostræ vitia, quæ si non caveantur, magnam in notionibus sive ideis confusionem parien[t].

Primum mentis nostræ vitium est, quod mens se ipsam ut normam et mensuram rerum o[illegible] imbuetur, adeo ut perceptiones [illegible] rebus convenit, aptet, sed ipsas suis notionibus accomo[det].

Magnam item in ideis oritur confusio quod mens tantum in rebus esse putet quantum ipsa cogitat hinc fit ut omnia ad formam eorum quæ ad novit fere tem[illegible] revocet, et nanciscatur in terra [illegible] aliqua similitudo sit non modo fructibus sed et in plantis formam quandam esse putet a materia secretam, quia ipsa cogitat.

se esse a corpore distinctam, cum tamen hujusmodi formæ præter animam rationalem, sint commentabiles nec quicquam concipi unquam poterit, præter partium contextum motum et figuram.

Tertium mentis nostræ vitium in eo consistit quod ob ingentem ejus nobilitatem, sistere nunquam poterit ulterius semper progredi vult, sic quia videt continuum dividi posse in partes, et partes in alias, et alias et illud infinitum divisibile effingit, ita quidem granum ut arenali plures habere partes; quam totum universum capere possit, credat quapropter illa mentis nostræ inquisitiva motio coercenda est semper ne in quirendo vagetur, et cum ad primas et universales causas ventum est, ibi sistendum.

Ultimum et notabile animi nostri vitium est, quod illa rerum maxime disjunctarum attributa confundat, scilicet quæ menti conveniunt nostræ, sæpe corporibus, et vicissim quæ ad corpus pertinent menti tribuenda, mens enim nostra tam arcte cum corpore conjungitur, et ab infantia tantam cum rebus corporeis consuetudinem habuit, ut ei aliud esse arbitretur, quam corpora hac de causa Deum et Angelos sub specie sensibili concipit nec aliunde, Ethnicorum errores fluxere quam ex Dei ipsius Idea, quam sibi Idolis sibi tam in tribuerunt, quare anticipatio illa hæc ut, ait Tullius antecepta illa animi informatio est suspendenda, et quodlibet res diversimode est considerandæ scilicet aliter de re incorporea, aliter de corporea cogitando.

Praecipua utroque in rebus n
oritur, obscuritas, ex vocu[m]
aut rerum ambiguitate ...
ut plurimum provenire, qu
adhibitis; tum vocis, tum rei
sionibus ac definitionibus toll
certissime potest

Tam divisio quam definitio
est nominis vel est rei, ubi
voce est, aequivocabilis, vel ...
est distinguenda vel definit
explananda, ut si quis plant
vivere contendat, quid vitae n
ne intelligat prius explan
oportet, sic ubi ubi de vacu
quis disputat, videndum est
vacui nomine intelligat ...
eo corpore, quo vas replexia
an spatium omni corpore dest
tutum, nam et dolium vino v
cuum dicimus ac tamen aere
plenum est.

Divisio definitionem adiu
antecerum nam quae atributa n
nisi per eorum divisionem conse
possunt, sic ut dicimus substa
tia dividitur in corpoream et
incorpoream, numerus in parem
et imparem etc. dicitur divi
sio distributio totius in omnes
partes, quas continet, hanc au
tem totius distributionem a
ter oratores aliter Philosoph
exercent, licet res attente con
siderata parum differens sit a
eos divisionis usus.

Ut autem divisio sit bona de
aequare d. totum divisum ita, qu
dem, ut nec plura, nec pauci
membra verba sint in divisione quam in
to diviso, ut si dividatur ani
mal in terrenum, et aquatum -
desserendo aereum, vel in aquat
aereum terrenum et igneum
cum non detur animal divi

in igne, talis divisio, ut quivis
statim videt bona non esset.
Item divisio paucis constare
debet, in membra proxima ne
mentem confundat vel obruat.
ita ꝗ melius dividitur littera
in vocalem, et consonantem
quam in A. B. C. et.
tandem ut bona sit divisio
fieri debet in membra proxima,
et non mediata, idcirco melius
dividitur in plantam viventes
animal, et hoc subdividitur
in brutum et hominem, quam in
plantam, belluam, et hominem

Divisio vel fit à toto in partes
integrantes, sic Virgilius cœlum
in quinque Zonas dividit, vel to-
tius in partes essentiales, ut
homo dividitur in corpus et
animam, vel subjecti in acciden-
tia, ut corporum alia sunt
lucida, alia opaca vel acciden-
tis in subjecta, ut bonorum
alia sunt corporis, alia animi.

Definitio ut nominis vel est
nominis vel rei, vel minus ac-
curata et dicitur descriptio,
Hæc est enumeratio plurium
articulorum rei definiendæ, seu
describendæ, accuratior vero
definitio, quâ utuntur Phi-
losophi est illa quæ rem explicat,
ut autem sit bona, debet
esse clarior definito. Previsi-
et constans ex genere et differ-
entia, ut Circulus est figura,
quæ undique æqualiter distat à
Centro, figura habetur, ut genus
in quo conveniunt reliquæ fig-
uræ, quadrata et angula resto
æqualiter distare à centro est
differentia, quia Circulus à reli-
quis figuris distat. et
Peripatetici multum in defin-

Definiendo peccant, dum defin-
itiones per causas fieri nolunt,
si verum causae nobis incognitae
saltem dubiae sunt quomodo per
optime definire possunt, melius
igitur est rem ab effectu defin[ire]
quam per? quia effectus notiores sunt
causae, hoc adeo verum est ut et ip[si]
Peripatetici dum credunt per cau-
sas definire, id per effectus faciunt
ut patet in definitione homi[nis]
nam dum hominem definiunt,
dicunt quod sit animal rationa-
le, nonne per effectum animi sub-
et rationalitatem definiunt.

Peccant etiam dum definitio[nes]
faciunt definito obscuriores.
Notum ex Aristotile definien[tem]
E: g: quod sit actus entis in poten-
tia, quatenus est in potentia v[el]
animam quod sit actus corporis
Physici organici potentia vi[tam]
habentis; et quis est, quaeso, qui
notum est animam clarius non
percipiat, quam Aristoteles defi-
nitiones, ut in definitione
hominis magis manifesto [illegible]
patet, nam dicunt, quod homo
sit animal rationale omnibus
autem notius est, quid sit homo
quam quid sit animal ration[ale]
quinimo hac definitione in-
percepta statim occurrit inter[ro-]
gare quid sit animal, quid s[...]
niunt id quod vita et sensu
praeditum, quis non videt quod
semper per obscuriora se explican[t]
nam quid sit vita quid sensus, ne[c]
omnibus est notum, et valde ob-
scurum, facilius ergo clarius q[ue]
Definitur homo quod sit res cu[m]
mente ac corpore organico
constans.
Hominis autem definitio pat[et]

vocis significationem exponit,
non solum enim rerum naturas
debemus alijs patefacere, sed in-
animi nostri sensa per verba aut
pronuntiata, aut descripta
hominum definitiones ex ho-
minum pendent arbitrio, hinc
quod usu introducta sunt, nomina
licet improprie mutare non expedi-
it, qui perperam eius intelligantur,
vocabula quibus jam assuetis mentis
nostras affigere ideas, quam ea
quibus novae sunt intelligendae.
quinimo ex vocabularum mu-
tatione per multa de eo nomine con-
tentiones Oriuntur.
Inter signa quae ex hominum sunt
constituta ex arbitrio praecipu-
um est vox humana ex qua
rerum cognitio magna ex
parte efficitur. Est enim
vox sonus ab homine perfectus, et
articulatim formatus, quo mentis
nostrae conceptum exprimimus.
Sunt igitur voces praecipua so-
cietatis humanae instrumenta,
quibus a reliquis animalibus dis-
ferentes efficimur, unde pro
diverso hominum climate
tanta in vocibus varietas orta est.
Illud autem explicatu arduum est
quomodo possit voci, aut sono ab
homine prolato certa quaedam per-
ceptio, sic colligari, ut quoties
idem sonus aures percellit, illius
idea felicius percurrat, sed hoc pro-
babiliter dici potest, quod idea
mentis sit conjuncta simultaneum
aliqua sensus affectione quod
cerebro sui vestigium impressit
ut quoties eadem recurrat, affect-
io eadem insurgit idea, item a ph-
antasma quod vox aut sonus im-
pressit, recurrat, ad hoc melius
fusius in Physica explicantur.

De Secunda mentis Operatione hoc est de Judicijs. C.

Post rerum perceptionem fi… et stabile de illis Judicium m… animi, Judicium autem dup… est opinio scilicet, et ratio. O…nio est praeceps absque Examine judicium, ut si quis viso remo in aqua pronuntiet fractum esse. Ratio vero est Judicium matu… ut si quis prospecto eodem rem… non illico cum fractum esse di… sedfacto Examine proferat e…ndem, esse rectum, licet fractu… in aqua appareat. etc.

Judicii autem naturam re… comparatione consistit, nam si mens suas ideas comparat, … illa inter se cohaerent affirma… Si vero duas aut plures Idea… inter se non cohaerentes vid…, tunc negat, judicium vero … mentis interius interior propositio dici solet, verbis autem declaratum Ennunciatio seu propositio Exterior appellatur, in omni propositione duo spectari solent Subjectum de quo aliquid affirmatur, negaturve, vel attributum sive praedicatum, quod de subje… dicitur, ut in propositione m… cogitat mens est subjectum, … qua dicitur cogitatio haec v… attributum, quod praedicatur … mente.

Nemo autem debet esse soll… de regulis Peripateticorum quibus rexerunt, quod propositio constare debeat subjecto scilicet praedicato, et copula, nam … poni ti ut superflua est … manda, cum item solus mens…

Cogitatai mens est cogitans, quin-
imo et saepe uno verbo propositio
optime continetur, ut cogito, existimo
amo etc. Item enim valent ac Ego
sum cogitans, Ego sum Existimans
Ego sum amans. etc.

Ad item operae pretium est observare,
quod saepe in ornatus causa propo-
sitio inverti solet ita quidem ut sub-
jectum ponatur posterius, anteriꝗ
vero praedicatum; E: g: Dulce et
Decorum est pro patria mori;
hic irridendi sunt Scholastici, dum
imperant propositionem debere esse
ordinatam, scilicet prius disponendum
esse subjectum, ex inde copu-
lam, et tandem praedicatum, cum
en universo ordine optime fiant
propositiones ut apud Tullium
et alios videre est. His adde quod
etiam, copula ultimo loco ponitur
juxta illud, Ira furor brevis est,
Mors ultima linea rerum est,

Propositio dividitur in universa-
lem singularem & particularē
universalis tunc fit, quando ha-
bet unam ex duobus signis uni-
versalibus omne et nullum
eaqꝫ de causa est duplex affir-
mativa, ut omnis Circulus est
figura, et negativa, ut nullus
homo est Lapis; singularis est cum
praedicatum dicitur de subjecto
judiciali inquam individuali;
\+ ut Socrates fuit homo probus;
Particularis autem cum non
omnia subjecta ejusdem speciei
comprahendat, ut aliquis homo
est justus.
Idem dividitur in simplicem cū
unum subjectum, et unum prae-
dicatum habet, ut Deus est
Omnipotens; et in compositam
seu complexam, cum de eodem
subjecto plura attributa dicuntur
ut Deus est omnipotens, hoc-
qui+ universorum creavit, et regit. In-

Inter Composita est conditio-
realis in Complexibus scientijs occ.
et Constat ex duabus partibus
quarum priorum ipsa conditione
conjuncta antecedens dici solet
posterior consequens ubi obs-
dies est.

Sunt ulterius ut contrariæ utra-
que est albus, Petrus non est
albus, vel contradictoriæ ut
Petrus est homo, Petrus non e
homo, vel de futuro contingens
ut Petrus Cras ambit, vel Pe
Cras non ambit, vel sunt com
lativæ ut divitiæ, et nobilitas
sunt Reipublicæ Causa, vel dis
junctiva, ut homines vel sunt
boni, vel sunt mali, Infinitæ te
sunt propositionum divisiones,
quæ à peripateticis afferri solent
quæ cum inutiles sint et potius
Grammaticales, quam Logicæ, n
illis Ennarandis diutius mora
peccatum esset.

Utilis et præcipua divisio pro-
positionis est, in veram et fal
sive affirmativam et negativa
affirmativa tunc habetur, cum
attributum subjecto cohæret, neg
tiva autem est contra, Hinc e
probandi sunt Academici, qu
vera cum falsis confundunt n
ulla insigni nota Distingui pos
Contendunt, Quippe ut ajt Cicero
si nihil Volui relinquatur ve
ti, omnis actio vitæ, et omnis
animorum motus, tollatur neq
e esse, Cum enim cum asserant
tantum Axioma verum esse, scil
cet nihil est certum, ipsi facili
Divo Augustino reprehendi p
sunt, Ex eo quod illa propositio
nihil est certum, vel est vera v
falsa, si vera Ergo datur verita

Si falsa ergo falsum est, quod nihil certi sciatur, his adde, quod dentur veritates, quae omnino negari non possunt, ut Terram esse globosam, et minoris magnitudinis, quam Coelum, quid non exploratum est in Mathematicis, an rationes et partitiones numerorum in controversiam cadunt, aut demonstrationes Geometricae convelli ullo modo possunt? nec valet id quod dicunt Academici sensus hi licet falli, nullam eis fidem dandam esse, nam si sani sint, et omnia removeantur obstacula saltum utique non nuntiabunt, An non clara et certa sunt quae tactu, quae oculis, quae auribus attingimus? Poterit ne quis quam dicere? calorem ignis, lumen solis, Tonitrum strepitum, non clare percipi necessum certum? illud tamen concedimus, veritatis criterium non esse in solis sensibus reponendum, sed etiam in ratione ut supra meminimus.

Ut autem optima de rebus judicia feramus multa sunt ex parte esse animadvertenda, principio nihil unquam velut verum admittendum, quod certo et evidenter verum esse non cognoscatur, sive quod prius non clare, et distincte ab intellectu percipiatur, deinde omnis in judicando praecipitantia vitanda est, et omnis anticipatio, et ea praesertim quam ex infantia hausimus.

Praecipua praecipitantiae causa est aetas immatura, quae tantum esse adverbis, in rebus, quantum sensus advertit, hinc quia plus ponderositatis et duritiae in saxis, quam aqua judicat esse, et advertit, plus substantiae et corporis esse in saxis quam in aqua judicat, Item quia plus luminis a flammis lucernae, quam ex stellis affu-

Affulgebat, quàm à Stellis,
ceteris credidit Stellas Planis
non esse majores et tandem qu
otaq illa corpori tota mergit
Omnia Endi refulit, ratio
Corporis et Spiritualia cum ma
terialibus confundit, Secunda cau
praecipitantia est consuetudo, ab
infantia in omnem aetatem
data, ex qua Omnia praejudicia
dimanant, quod ad 3 classes refer
Primo quidquid non sentio, illud
non esse judico, quia non video
Satellites circa Jovem etc. non
existere judico, secundo quando
qualecunque sentio talia et tanta
esse qualia et quanta sensibus
offeruntur, sic existimo Solem
sexquipedalem et planum, quia
tantus et talis oculis meis ap
paret, 3tio quando de rebus ita
judico sicut ceteri judicarunt
Sic cum inciderit sermo an dentur
Antipodes dico non dari, quia
ita senserunt veteres.
Tertia Causa praecipitantiae
et praejudiciorum est, quia a
pueritia ita in phantasmatibus
cogitationibus versamur, ut ex in
de non secundum sensum, ministr
a, sed per sophismata quibus im bu
fuimus, de rebus judicia feramus
Ultima tandem causa est, impa
tientia dubitandi et Critica des
natio decernendi, absque debita
adulta maturatione judicii.
Prima itaque praejudicia ex hau
rimus ex infantia, quia cum in
ingenia tanquam Tabula ra
seu Charta, imprimuntur ita in iis Er
res imprimuntur, ut vix possi
in ceteris aetatibus excidi, in illa
enim aetate Matres, nutrices,
vitulo non rarisse fabulis im bui

L. B: accadem. quest.

Item vulgus, Praeceptores pessimi, inutiles, libri quos legere assuevimus, multa in nobis Errores imprimunt, et vivi tos illos vir tutum et bonarum artium igniculos quos nobis natura dedit Extinguunt, Celebris est ad rem nostram locus Ciceronis ubi ait, nunc parvulos nobis natura dedit igniculos, quos celeriter malis moribus, opinionibus, que depravatis sic restinguimus, ut nusquam naturae lumen appareat, Sunt enim in ingenijs nostris semina innata virtutum, quae si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret, nunc autem simul atque editi in lucem et suscepti sumus in omni continuo pravitate et in summa opinionum perversitate, versamur: ut pene cum lacte nutricis errorem suxisse videamur, cum vero parentibus redditi, id est magistris traditi sumus, tum ita varijs imbuimur Erroribus, ut vanitati veritas et opinioni confirmatae natura ipsa cedat, accedunt in Poëtae qui eam magnam speciem Doctrinae sapientiaeque prae se tulerunt, audiuntur Leguntur, ediscuntur, et in haeresciunt, penitus in mentibus, cum vero, accedit Eodem, quasi maximus quidem Magister Populus atque omnis undique ad vitia consentiens multitudo, dum plane inficimur, opinionum pravitate, et a natura ipsa desciscimus etc.

De Tertia et Ultima mentis, operatione, seu functione De Ratiocinatione seu Argumentatione :/.

Postrema mentis humanae
actio est Ratiocinatio, mens
enim cum simplici intuitu
rem percipit tunc illius imagi-
nem sive Ideam format, quando vero
duas aut plures Ideas jungit
tunc judicat, at ubi discursu
motu quodam agitur circulari
ut primas notiones cum proposi-
tionibus nectat, ut ex appositio
patebit exemplo, Romanis vir-
tutem industria, virtus gloriam,
gloria aemulos comparavit,
ergo Rom: aemulos comparavit
industria.

Ratiocinatio sive Argumenta-
tio est oratio qua unum ex
altero infertur, duo sunt in omni
argumentatione observanda
id scilicet quod infertur, et dicitur
illatio sive consequens, et id un-
de colligitur et dicitur, inferens
seu antecedens; sic in illa argu-
mentatione Ebrietas est vitium
est antecedens: ergo est fugien-
da est consequens.

Omnis Argumentatio aut syllog-
ismo aut inductione continetur.
Syllogismus est Oratio 3. propo-
sitionibus constans, quarum primae
2ae dicuntur praemissae et 3tia con-
sequens; sive conclusio, quae pro-
positam quaestionem continet, ut
illud Terentii Consilii expers con-
silio regi non potest, amor est
consilii expers ergo consilio regi
non potest. Ut autem Syllogismus
sit bonus, et concludens requiritur
ut praemissae sint verae, nam si prae-
missae, in quibus veritas conclusionis
sive quaestionis unice fundatur
fuerint falsae, non poterimus esse
certi de veritate conclusionis

Sive illius propositionis cujus certi-
tudinem ope praemissarum nobis
comparare studemus.

Multa a peripateticis pro
fabricandis syllogismis excogita-
ta fuerunt, quae cum inutilibus men-
tem torqueant, nec quidquam pro
rerum demonstratione efficienda
conducant, ac desistimus ea aliaque
simpliciores pro inquisitione rerum
comparatas argumentationes pro-
ponemus, sed prius non utilitatis, sed eru-
ditionis tantum gratia, quomodo a
peripateticis syllogismi dividantur
exponemus.

Syllogismos dividere solent scho-
lastici in simplicem expositorium
et compositum, de simplici jam
diximus. Expositorius dicitur
cum praemissae sunt singulares ut
Petrus est vini inebrietas; Petrus est
homo, ergo homines vino inebriantur.
Compositus fit vel a tribus propositio-
nibus compositis, vel a pluribus simpli-
cibus; et triplex est copulativus, dis-
junctivus et conditionalis sive hypo-
theticus. Copulativus habetur quando ma-
propositio est copulativa, ut nemo
servire potest Deo et mammonae, sed iste
servit Mammonae, ergo non
potest servire Deo. Disjunctivus
pendet ex majori disjunctiva, ut
vel dies est, vel nox est, non igitur
non est dies. Conditionalis vel hypo-
theticus est in quo reperitur aliqua
conditionalis propositio ut si Socra-
tes est sapiens non perturbatur, So-
non perturbatur, ergo est sapiens.

Caetera argumentationis species
vulgo recensentur. Enthymema
sive syllogismus mutilatus constat
ex antecedente, et consequente
ut ebrietas est vitium, ergo est
amplectenda. Sorites Latinis gra-
tio sive coacervatio est argumen-
tatio quae ita ex pluribus propositio-
nibus constat, ut prioris praedicati portio,

Portiriore connectetur, unde dici debet argumentatio a ... ad ultimum, ut otium parit luxum, luxus copiam, inopia furtum, furtum homicidia, Ergo otium parit homicidia. Exemplum argumentatio per similitudinem ut Martyres ob constantiam fidei remunerati sunt a Deo, ergo si constantes erimus in fide, remunerabitur Deus.

Dilemma dicitur argumentum cornutum, quod per duas propositiones quasi per duo cornua utrinque ferit, et definitur argumentatio constans ex priore propositione disiunctiva, ut est Dilemma Senecae de non timenda morte, si anima nostra aut perit cum corpore, vel corpori superstes manet, si perit cum corpore, nullo amplius sensu praedita, nullius doloris capax esse poterit, si vero corpori superstes manet tunc extra corpus erit felicior quam in corpore, et cuius consortio infinita numero mala patitur, Ergo mors non est timenda.

Verum enim vero cum talis argumentandi modi aliquid puerile, et grammaticale contineant, in determinatis propositionibus, et vocibus coerceant, et nihil prorsus pro rerum veritate demonstranda conducant, idcirco a veris Philosophis seque... aliisque reiecti fuerunt dicentes ad veritatem consequendam vel demonstrandam satis esse, si fortes rationes inveniantur, ut ex iis illa inferatur dum quodammodo figuram maris inveniret, sine ulla alia rationum textura. Dicimus, manet accidit ad figu

figuram Globorum quia tam de primis
a litteribus dicitur ...mus seriem atque sen-
sum urbis et montes nobis humiliores
atque obscuriores fiunt, unde patet
quod Idea rerum dilucida, et judi-
cia ex eis composita etiam se a-
conspicua optimam ratiocinati-
onem perficiunt, manet tempus ergo
ut quae ad optimam argumentati-
onem et ratiocinationem facien-
dam requiruntur exponamus, ad primum
Primo vero, quae sit differentia inter
argumentum et argumentationem
oportet adnotare, argumentum
ex Cicerone definitur, probabi-
le inventum ad faciendam fidem,
seu ad demonstrandum; Argu-
mentatio vero est argumenti per
orationem explicatio et ordina-
tio. Dum enim v.g. si quis vitiis
probare, sobrietatem esse am-
plectendam, eo quia omnis
virtus est amplectenda et con-
sequenter sobrietas, quae est ex
genere temperantiae, hunc
victus est argumentum seu ratio,
vel ut scholastici loquuntur, me-
dius terminus; tota autem ora-
tionis congeries, est argumen-
tatio scilicet argumenti ex-
plicatio.

Differentia inter argumentum
et argumentationem, sic ex-
planata ut optime ratiocina-
ri possimus, indigemus aliquibus
Anticipationibus, ex quibus
id quod demonstrandum est
eligere valeamus; Anticipa-
tio seu praenotio definitur a
Cicerone, quod sit ante cepta quae-
dam animi informatio sine qua
nec intelligi quicquam nec quaeri
nec disputari potest; et atque
Anticipationes vel sunt in-
natae, vel illae de conjectanda-

virtute, et dolore fugiendo qui
ex tempore quo esse et sentire c-
-pimus, evasimus informati an[imo]
illa de existentia Dei, quam n[os]
ex auditu, et cum lacte quidem
veluti suximus, possimus sta[tim]
atque in coelum sublimius et [dis]-
positionem mundi conjicimus o[cu]-
-los, nobis comparare, vel sin[t]
adventitiae a sensibus experi-
mentisque acquisitae, ut mare cu[m]
videre ad figuram globosam, qui
discedentes ex littoribus montes
et nubes sensim fiunt humili-
ores, et obscurantur, tales enim
anticipationes magis magisque
accedentes erunt, et fiet, si rep[e]-
titis iterum iterumque sensatis il[l]-
firmentur quibus ratio est s[em]-
semper adjungenda.

Anticipatio semper est rei sin-
-gularis quatenus a re singula-
-ri fit impressio. Est autem univer-
-salis quatenus non ipsa res
singularis a qua extata est c[on]-
sideretur, sed ejus imitatione
plures similes a mente fingu[ntur]
ut praeter nomina singulorum pr[o]-
pria Platonis, Socratis, et [...]
comminiscitur, nomen commune
scilicet quod homo omnibus tribu-
tur.

Anticipatio igitur est omnis
argumentationis principi[um]
quomodo enim quaeret aliquis
utrum phoenix et Basiliscus
sint in rerum natura, nisi an[i]-
mo perceperit, quid sit phoenix,
quid Basiliscus; sive sicut Epi-
curus optime ad rem nostram
dixit: quomodo aliquis poterit
quaerere nullam habens noti-
onem rei quaesitae, eam assecutus

Nesciet se assecutum nec si aberrabit scopo se aberrasse esse.

Hinc optime Epicurus Dialecticas peripateticorum argumentationes, tanquam inutiles, e sua schola ejecit, eo quod pro ijs quas habet rerum anticipationibus sponte, ac luce ipsa naturae statim intelligat atque clarius colligat, quid quid obscuri Dialectici suis artibus se adipisci arbitrantur.

Et sane si quis eam habet hominis anticipationem, quod sit animal, eo quod vivat cum eius vita, et rationale, quia ratione utitur discurrit, quod necesse est, ut ille figuras et modos syllogisticos praetenat, unde inferat Platonem, quem constat esse hominem, esse animal rationale nam hoc volens nolensque sine syllogismis semper eliciet, quid in quam necessum est dicere, omnis homo est animal rationale, sed Plato est homo, igitur rationale, cum breuius meliusque dici possit Plato est homo, igitur animal rationale vel Plato est animal rationale, quia homo est, ex quo unde perspicuum fit quantum inutiliter laborant peripatetici in contexendis suis syllogismis, quibus tempus et ingenia miserrime terunt!

Quapropter nobis nemo vitio dederit, si potius pro certo asserimus, argumentandi scientiam, nobis congenitam esse, quatenus omnis humana cognitio ratiocinatione perficitur, quid enim naturaliter agimus quod agendum prius non judicemus idque demum ratiocinando non inferamus, incredibilis est porro mentis celeritas quae ex uno in aliud argumentando progreditur quodsi

aliquando in ratiocinationi retardatus sensuum in becilli seu anticipationum obscuri sunt ... tarditatis.

Quis enim est qui nesciat rusticos quandoque naturali et absque ullo prorsus studio fortes argumentationes ita conficere ut in admirationem sapientiores ducantur, et argumentationes illae naturaliter ... sunt eidem ac monstrosae et venerabiles. Veritati licet simpliciores et clariores quae brevibus praeviis evidentibus anticipationibus perficiuntur, quae magis animos movet quam ... Orator orator autem, nec modis nec figuris syllogisticis ... sed simplicioribus validioribus argumentationibus, ut in Demosthene Isocrade et Tullio ... in omnium facile principe videre licet, nec geometrae, multi sunt de argumentorum formis solliciti, nemo autem aut ... ... demonstrat, aut magis ... ... in quibusdam enim simplicibus, et ... claris principiis ... anticipationibus, ea concludunt, et definiunt, quae in contentionem vinci non possunt, cujus figurae aut modo argumenti sit non ... quirentes; Hinc valet dicere ex Aristotele alias esse oratorum argumentationes, alias philosophorum, nam cicero omnibus ... ... exceptis syllogismorum figuris, et ipse Aristoteles vult enthymemata et exempla esse oratorum, syllogismum et inductionem philosophorum ... syllogismum, et ... enthymemate ita ut mirum

Lege totum Platonem totum totumq(ue) Aristotelem nunquam ponda Scripta Syllogismum in figuram productum nunquam invenies sed fere semper Enthymemate; ita ut mirum sit Aristotelem qui tantum de figuris Syllogismorum scripsit nunquam eis fuisse usum; sed in lege omnes Ciceronis de Philosophia libros; et invenies eum raro Syllogismis uti, at non figuratis verum inductione Entymemate, et Exemplo;

Quoniam vero inter ceteras argumentationum formas inductio ultimum locum non habet, pauca hinc adnotare necessarium esse duximus; Inductio ita q(ue) est argumentatio quâ ex pluribus universale infertur, ut vinum Danicum inebriat Graecum inebriat, hoc argumentandi ratio, sola fere invenitur, quae ad naturales scientias promovendas conducere videtur, nec quicquam utilius reperiri potest inductione, seu peculiaribus experimentis in rebus Physicis explicandis; Experimenta porro sunt velut principia naturalis scientiae, quibus si destituatur vaga est atq(ue) incerta, verum ut ratio sine experimento fluctuat ita experimentum sine ratione, ut ergo bene Philosophetur, experimentis ratio est consocianda;

Omnibus autem Experimentis indistincte levibus aut nimiam fidem praebere non debemus sed propriis manibus experiri, vel illis tantum credere, qui diu et feliciter in hoc studiorum genere sunt versati; nam ut A. Boyle monemus item Experime,

Experimentum prima vice non fe[liciter]
Sibi evenisse, quia aliquid co[ntra]
Observantis quibus ad hibitis
Facessisse, non modo illud, v[erum]
alia et alia. etc.

Atque ex repetitis experimentis com-
munis quaedam veritas eruitur, e[t]
novis inventis vita humana
Locupletatur, et scientiae incre-
menta capiunt, hinc quia in mu[ltis]
experimentis constat concretos [an-]
gulores in minorem dimensio[nem]
restringi inferimus intra peri[pa-]
teticos, ea omnia, quae eam benfa[...]
occupare minus spacium, unde fit
quod ex repetitis observantionibus
certa quaedam axiomata, et prin-
cipia eruantur, ex quibus tanquam
ex fontibus alia atque alia inge-
menta dimanant. etc.

Praecipuam itaque naturalium
scientiarum Organum esse In[duct-]
ionem cum verulamio asser[imus]
quis enim non videt quantum lu[mi-]
ninis rebus attulit Destilla[tio]
qua partes cuiusque corporis divi-
sim Eliciuntur, ex quibus rerum ca[u-]
sas deducimus, sic nostra aetate
aetate visus micros copio adjutus
quotidie nova, et admirabilia in
plantarum, et animalium
fabrica contuetur, quae nec per im-
aginationem veteribus fuerunt
cognita, telescopium, quod sunt
remotissima et in medio coelo
retrusa oculis, quod a modo sub-
jiciuntur, hic reperta sunt ma-
culae in sole, et motus quibus sol
circa proprium centrum colliga-
tur, item quatuor Jovis Lunae
Saturni Anuli, et mille in
stelliis miracula, quotidie de-
tegunt, quid tandem dicam
de Barometris quibus aquae et
aeris pondus exactissime commen[...]

Commensuratus, ac Secatibus
pro vita Civili necessarijs scili-
cet vitraria, Metallica, Nau-
tica Bellica?

Cum autem saepe in Cavillosos
Contentionis q plenos homines;
incidamus, qui in Scholis peripa-
teticorum assueti non aliunde
quam in tenendis retenendisque
vocum ambiguarum Laberinthis
incumbunt, idcirco ut melius eorum
vesaniam redarguere valeamus,
non nulla de sophisticis syllogis-
mis adnotabimus.

Sophisma seu Paralogismus vel
syllogismus est oratio constans ex
principijs fallacibus, et in errorem
Ducentibus, praecetris in falacibus
circulis retenendis fuit Chrisip-
pus cujus sophismata refert Laer-
tius in illius vita, et quod mirum in
vanis illis argutijs quisque nisi caute
voces in Definitionem convocat
licet sapiens potest irrideri, Ex-
emplo esse potest quaestio illa nug-
atoria, puerorum piscatorum quae
ut ait Herodotus Homero fuit propo-
sita, scilicet quae capimus relinqu-
imus, quae non capimus habemus cui
Doctissimus ille vir respondere non
potuit quia fallaciam in vocibus
latentam non intellexit, credebat
enim quod de piscibus loquerentur
quando de pediculis pulici nuga-
bantur

Etsi multa sint sophismata ad
Duo tamen genera scilicet ad fa-
lacias Dictionis, et extra Dic-
tionem ex Aristotele reducuntur,
Fallacia Dictionis solet nomina-
ri ea, quae saepius est in homonymia
vocis fallatia Extra dictionem in
ambiguo sermonis sensu sive am-
phibologia Consistit, cotte falla-
ciae vulgo recensentur esse, vel cu-
ius Transitus, a sensu Composito.

Divisum aut a sensu diviso ad
compositum, ut sedens potest am-
bulare, vel qui ambulat stat, sed
sedens sedet ergo sedens ambulat
vel stat. A accidentis cum scilicet
secundis a prima attributa tr
itur ut homo est animal anim
est genus, ergo homo est genus
vel fallacia accentus, quando o
ritur accentus variet significa-
tionem, ut sol occidit, sed quic-
quid occidit est Parricida, sed
homicida, sed sol occidit, Ergo
homicida. vel a dicto sim-
ter ad dictum, secundum quid
ut vinum nocet febricitanti, fe
citans est homo, ergo vinum no
homini vel febricitanti, vel fa
cia Elenchi cum scilicet a
probamus, quam idipsum quod ne-
gatum fuit, ab Adversario; vel
petitionis principii, quando
quod est in quaestione supponi
ut si probare velim solem, quie-
scere hoc modo, terra movetur, et
sol quiescit, id enim est, de quo
potissimum quaeritur, an terra
moveatur, vel etiam cavil
a multiplici interrogatione,
scilicet plures quaestiones ita p
nuntur ut una et simplex e
videatur, ac si quis petat sta
et terra moveatur?

Omnis autem fallacia aut in
vocibus aut in orationibus o
voci consistit, id quod fit si tr
catur a voce propria simpliciter
ad vocem figuratam, aut e contra,
ut quia quid ridet habet os, pra
rident, ergo prata habent os, a
a voce significante transitus ad
significatum, ut illud Chrysip
quod loqueris per os tuum tran
currum, loqueris, ergo currus
tuum transit. Cum eadem

vox usurpatur quod diversas res significat, sive cum Diphtongo vel sine scribatur, ut quod laetum est placet, letum est mors, ergo mors placet, cum eadem voce utimur, quod varias res significat, ut omnis canis latrat, sydus est canis, ergo sydus latrat. Reliquae fallaciae ad eas quas memoravimus facile reducuntur, sive quod illas huc adornare, superoacaneum esset quoniam brevitati studemus.

Haec sophismata ut Cicero ait: potius à contentionum amatoribus, quam à veritatis sequacibus amplectenetur, sane persunt fugienda, quippe ut Dicit sapiens, qui sophistice loquitur, odibilis est et divus Paulus nos admonentis ait: Cavete ne quis nos seducat per inanem Philosophiam, quis? ignorat quot qualesque sint errores qui per artem syllogisticam in sanctam nostram Religionem irrepserunt, et quid per Aristotelicas quaestiones adversus eam non contulit, ante suam conversionem D. Augustinus? patet ut in dicto per ora omnium tunc currente à Logica Augustini libera nos Domine, unde quam plurimi S. Patres argumentandi modum et formulas Aristotelis sane adversati. etc.

Hisce de causis ad sophistas domandos ars quaedam excogitata fuit, interrogatio scilicet, et vocum explicatio, nam ut inquit Cicero prosequens omnis in quaerendo ratio in eo consistit, ut inter, quos disserit conveniat quid sit, id de quo disseritur, etenim cum vox.

Eo sine sit concessa, utrientem ... clarat, nihil videri potest ad... Dij, quam id quod declarat, decl... rari ipsum debere, et illi qui ... praedicat agit opus esse ...

ut autem adnitamur, sophism... ta dum percipere, dum debere soph... histe sunt cogendi; ut verbo... hista sunt cogendi; ut verbo... suorum jam syntam faciant. Suorum jam syntam faciant ... sibi compo... Finge sophistam ... sibi compo... nere argumentum. Omnis ca... nis latrat, sydus est canis ... nis latrat, sydus est canis, ergo sydus latrat; tunc illa tim... eum interrogare debes quid ... intelligat hoc nomine Canis; ... dicat se intelligere animal ... illud in genere quadrupedum ... respondebis affirmative. At ... dicat se hoc argumento comp... rehendere in sydus, id negandi... ne exinde inferat latrare in syd...

Hujus artis Autor fuit Socr... cum enim circa sua tempora ... multum Graecia hujus modi ... histis abundaret; ipse ob ... considerans magn... genuitatem considerans magn... illa detrimenta, quae in ... tionibus sophistarum rerum ... veritati inquirendae accedebant ... totum ad illorum superbiam ... tundendam se dedit; nam ut ... legitur apud Epictetum eum ... cum quo loquebatur cogeba... esse testem contra se ipsum ... tanta simplicitate notion... interrogationes ponebat, ut ... qui cumque pugnam aggressus ... ab ea decederet, etc.

Cum autem nihil sit aliud ... sit fortius contra sophistas ... quam Socratica methodus, eam ... breviter pro hujus nostri compe... dij coronide exponimus.

Quisquis igitur cum sophist... rem gerere debet, imo con...

Ista eam instituet ut credant
quod id de quo certatur ab illis
discere velit, tunc enim cogun-
tur obscurum et difficilem argu-
mentum explicare, unde quod
ipsi cogitent facile comprehen-
dere poteris, secundo oportet,
ab eo cum quo loquitur, si utatur
verbis obscuris interpretationem
petere, sicnamque saepe evenit, ut
homines quibusdam verbis
assueti ea et ipsi non intelliga-
nt, proinde variis interrogationibus
premendi sunt, non ignorantiam
eorundem tribuendo eis, sed nostrae
tarditati, quod facit ut facile non
assequamur, quod ipsi statim in-
telligunt, nec tamen eis irasci
debemus; at documento Socra-
tis retinamus, est aliquid Atticam
maxime proprium fuit Socratis
nunquam irritari colloquio, neque
quidquam convicii proferre, aut quo
tu meliori, sed conviciantes pati-
enter ferre, et componere litem.

His adde quod nihil admittebat
Socrates obscurum, nihil nisi ci
prius explicassent et clarum
reddidissent, quod si hoc illi facere
nolebant, finem contentioni
statuebat, in eo quod illi nesci-
ebant sibi quid vellent. etc.

Tertio tandem eos rogare oportet
de omnibus doctrinae partibus
eiusque consectariis non quasi quic-
quam in eis reprehendamus, sed
ut plenius doctrinam percipiamus
ita quidem ut ipsi videantur
Magistri, nos vero discipuli
hisce interrogationibus melius pa-
tebit doctrinae absurditas, quam
si aperte oppugnaretur.
Ut si dicat sophista Omnis ca-
nis latrat, ergo canis coelestis
latrat, Tunc interrogandum,

Quid intelligat nomine Canis
et quid nomine canis Coelest
etiam quid stringere, ut explic
aequivocationem, vocis, quâ c
ta redditur jam omnis quaesti
in suo principio distinguitur
Contrarium Socratico methodi ac
loquia à Xenophonte et à
tone in Dialogis referuntur
ad quos relinquimus eos qui
artem melius ediscere cupiunt
Quapropter tantis Scholasticis
suis voculam ambagibus
terant retexantque Syllogismos
nos quia utiliora cogimus
assequi Licet nudam rerum
naturam investigare ipsam
vando sapientiae et consilii
dicarti, non invidimus illis
tandem dummodo admonebim
illis ut plurimum accidit
refertur de Adolescente illo
qui postquam per aliquot an
nos logicae operam dederat
domum revocatus, ut suam
pientiam ostenderet, in mensa
Patris assistens, cum duo ova
sorbilia essent allata, quid 3
ingerat exclamavit, h duo hinc
Patre mirante quomodo 3 as
diceret, an hoc ait filius,
et quo sunt 3. Tum Pater
dixit: Ego igitur fili quia
delector duo ista accipiam
tu tertio si voles utere.

Appendix.
De Ente.

Entis voce in Latissima acceptione id omne intelligitur, quod est, aut esse potest, quoniam vero duplici modo entia esse possunt existentes aut in se aut in alijs, idcirco Ens aut per se existit dicitur substantia, ut lapis aut in alijs consistit, nec potest esse se rim, aut rotunditas in corpore rotu..., docet dicitur, modus entis ... in qua in est non est distinctus ni... cognitione.

Praeter hoc alia Entia abstracta in scholasticis concipiuntur, quae neque sunt entia, neque modi entium, Ejusmodi sunt Privationes negationes et Relationes, hi denominationes externae, et etiam rationis hoc nec propriam existentiam habent, nec in rebus insunt nec dici debent, merum nihil, quia mens rationes horum format, dat ijs inde ideis illorum voces et nomina applicat.

Privatio est carentia alicujus attributi in subjecto apto illud recipere, sic lignum est privatum ipso quem potest recipere negatio est carentia attributi in subjecto in quo impossibile est naturaliter illud esse posse in ligno est negatio visus, quia lignum nec oculus habet nec potest videre.

Relationes dicuntur quidam respectus quibus duo vel plura ad invicem referuntur, ut pater et filius; Entia rationis dicuntur cetera omnia ... abstracta, ut rotunditas albedo humanitas in genere nullibi enim ... sed illa, rotunditatis generi... humanitatis generi... Quia tamen illud vocabulum ali-

aliquid exprimit, non est ut... [illegible]
xi neque mentem in, tib, Ut ... [illegible]
Dicunt a ... [illegible] in talis vide...
quoraüdi illa nostri Scholastici...
hyaciäs... Scilicet Privationes
relationes, negationes, rea...
distinguantur à subjectis in qui...
m eunt, cum revera illa sint...
re mentis abstractiones, nec...
res natura, sed mera Entia ra...

Tres statuuntur â Scholastici...
Entis proprietates, Scilicet om...
ens dicitur Unum Verum bo...
ad unitatem pertinere dicunt...
identitatem, et distinctione...
Item cum omne ens existen...
aliquamdiu duret, id est...
Existentia, et duratione ä...
unt, cum omne ens au...
totum, aut pars de toto, et...
partibus disserunt, et cum...
ens aut sit causa aut cau...
sive effectus tractant, tract...
de causa et effectu, in sa...
cum omne ens agat propter...
finem loquuntur de fine, cum...
omne ens aut sit in actu, aut...
potentia de actu et potenti...
sermonem instituunt, cum om...
ens aut sibi existens, aut al...
ter ad hanc se videoaguntur de
substantia, et accidente, ...
Idem cum ens in genere va...
as species comprehendat, ...
tant de variis entis entis...
eius, nos igitur ea omnia...
Scholasticorum ... attingemus...
quae licet sint inutilia et...
vocabula, quae res attamen...
vocum intelligentia scitu...
necessaria existimamus.
Omne Ens ita abstractum...
vel e, consideratum est...

Diximus unum verum bonum
De veritate jam egimus in Logica
ubi notavimus eam consistere in
convenientia propositionum aut
judiciorum, cum natura rerum
unde solet dici convenientia
definitionis cum re definita
Bonum definitur ab Aristote-
le, quod sit id quod omnia appe-
tunt, quamvis alias defini-
tio boni morali potius quam
Methaphisico competat, dicitur
enim ens methaphisice bonum
quatenus habet quidquid oportet
habere, ut eum usum praestet ad
quem a Creatore omnium entium
destinatum est, cum autem in
operibus suis falli nequeat Cre-
ator, idcirco omnia entia bona
sunt quae quidem bonitas dicitur
Methaphisica, eam quod saepissime
nos ignoramus, cum nobis ignotus nobis
magna ex parte sit finis prop-
ter quem Deus singula entia
creaverit. Bonitas vero mora-
lis reperitur tantum in hominibus
et consistit in mansuetudine
et morum tranquilitate in
morali explicatur.

Verum definiri solet quod
sit in se indivisum, in se et distin-
ctum a quolibet alio sic Petrus
est in se indivisus, cum non sit
multiplex homo, est etiam
distinctus ab Antonio Frans-
cisco: etc.

Unum solet dividi unitas in
numericam, quae solet dici u-
nius individui, ut Titus Caius
quorum uterque seorsim unus
est homo, et in specificam quae
cadit in ea entia quae unius
speciei sunt, sicut natura hu-
mana dicitur una, non
quia unus sit homo, sed quia
omnes homines eiusdem pro-

proprietatibus, sunt predicti sub ea unitate specifica comprehenduntur, sed quod unitas dici debet, dicitur ni de ditaliquid in ipsius unitatis divisionem subit.
Opponitur unitati distinctio, ita enim inter se distinguuntur quomodo unum, non est idem cum alio, dividi debet distinctio realem seu ex natura rei, et distinctionem rationis; distinctio realis est inter ea, quae ab aliis separari possunt ita ut vulgo dicitur, nullum majus signum distinctionis realis, quam realis separabilitas, realem sane distinctionem dividit, ... realem et est ea quam ... et moralem, quae est inter rem et modum, hi moralibus distinguitur homo, sedes ... homine ambulante distinctio rationis fluit ab intellectu nostro, qui ... unam eandem aliter atque aliter comprehendit.
Distinctio rationis juxta varios concipiendi modos subdividitur a scholasticis in distinctionem rationis ratiocinantis, et rationis ratiocinatae. Prima nullum habet ex parte rei fundamentum sed solum in mente, quae eandem rem variis modis concipit ut ... concipit dianam, ut ... distinctu a luna, ita ... distinctio est in paris vocibus; distinctio rationis ratiocinatae, quae dicitur virtualis, quae ... non supponit ... in Deo inter illius virtutes, ut eadem sit entitas sed virtute multiplex ... et Bellice est distinctio rationis; ratiocinata, cum

Cum autem a dei libere reipsa non
differat, sed mens sua abstracti
one ascensum distinguit a des-
censu, sed in utroque sunt tot distin
ctionum differentiae, nec aliam
admittimus quam realem, quae in
tercedit inter rem et rem, et ratio
nis, quam mens sine ullo funda-
mento a parte rei comminiscitur,
quippe non sunt multiplicanda
entia sine necessitate; Cum itaque
formalis illa distinctio non sit
inter rem et rem, sed tantum inter
virtutes ejusdem rei, quae a re ipsa
non sunt distinctae, idcirco ad
distinctionem rationis reduci de-
bet. His adde, quod cum omne Ens
aut sit reale, aut rationis, ideo
non aliam distinctionem ad-
mittimus, quam realem quae inter
rem et rem intercedit, et rationis
quam sola mens format.

Ens quodlibet suam essentiam et
existentiam habere debet. Essen
tia quoniam quidditas dici solet, de
finitur vulgo id per quod res est,
vel id, per quod est; Existentia
vero id, per quod aliquid revera ex-
istit, atque extra suas causas est
quamobrem huic accedit quaestio
illa inter Scholasticos jactata, an
scilicet essentia ab existentia re-
aliter distinguatur, in annis fi-
ficto ad ridicula disputatio.
quis unquam potest mente conci-
pere rem esse, et non esse existen
tem, ut ita essentia NB. quod si
dicant posse a nobis concipere esse
et non existere, ita quidem ut ess
entia sit in actu et existentia
in potentia Respondetur, id de-
physice loquendo esse impossibile
cum impossibile naturaliter ab-
sic ipsius Aristotelis existimet
posse Deum rem creare, quae
nullibi sit. Si vero, mens tali

Dacto concipiat, illa distin
ctio erit tantum rationis, non
lis non est talia, quaestio an Sic
essentiae rerum sint ab aeterno,
primo peto a Concipiente
De hac re un essentiae sint pro
ducta Ergo in tempore sunt pro
ctae a Deo. Si tamen sunt, et n
et in producta, ergo eas Deus
creavit, quod est principium.
His adde quod Essentia rerum
quidem universale, natura cum
universales non existunt, nisi in
gularibus, sed nullum singulare
Existit ab aeterno, Ergo Essenti
rerum non existunt ab aeterno
Ejusdem farinae altera est qu
stio, qua quaeritur an ... ta
quae ad essentiam rei pertin
inter se materialiter distin
guantur, nam si ... aut
sunt Scholastici eajam tene
quae ad rei Essentiam pertinent
Suntaes quodam sue Entitas
diverso, cum sit unius cujusq
rei Essentia sit indivisa. Erg
sola ratione graduum, et at
tributorum distinctio proficis
His adde quod nullum sit signu
Distinctionis realis inter gra
non enim possunt a se invicem
separari, cum eandem habeant
essentiam, eadem actione produ
cuntur, et conservantur, separa
potes videns Animal, et ra
nale ab homine, ea adribu
sunt ita ad invicem, Essentia
ter inidentificata, ut non pos
sibilis sit unum sine alio existe
posse, Tandem videns et ani
mal, sunt pura vocabula
abstractiones cum non sibi
praeter rationale: homo en

rationale et vivit et sentit,
sed animal est.

Futilis tandem est et illa quaestio qua Scholastici eo tempore, et hu terrunt ingenia, an scilicet duratio distinguatur; quippe Duratio est mora existentiae, et Existentia est identificata cum essentia; Erunt ergo existentia, Essentia, et Duratio unum et idem, eadem enim res est, dum est existens et durans; quod si quandoque imaginemur rem durare abstrahentes durationem, et existentiam ab Essentia id sola cogitatione fit, quae tamen mens dividit in abstracto ea quae in concreto unum omnino et idem sunt.

ab Essentia et Existentia.

Ens autem pars est totius, aut Totum; totum id dicitur, cui nihil deest ad id praestandum ad quod comparatum est; Pars vero dicitur id quod intelligitur factum, ut alteri rei conjungeretur, varias species; species totius Scholastici distinguunt, totum aut est per se aut per accidens; totum per se illud dicitur, quod essentialibus partibus constituitur sic homo est totum per se, quia anima et corpore essentialiter constat, totum vero accidentale est id cujus partes quae accidentia considerantur, sic totum per accidens est homo respectu albedinis vel nigredinis, quae non sunt partes essentiales ejus sed mere accidentales. Item totum dividitur in Logicum, Methaphysicum, et Physicum; Logicum ut Dividimus in Logica est Idea Universalis, quae sub se alias continet, sic sub genere

Animalis continetur species
rationalis, et irrationalis.
Metaphysicum constat ex
ere et differentia, sic circulus
finitus, quod est figura cujus circu
ferentia undique aequaliter dista
a centro figura enim est, genus
quo circulus cum caeteris convenit
aequalem illam undique a cen
distantiam, differt circulus a c
ris aliis figuris, Physicum est
quod constat ex partibus realibus
quarum una alteri adhaeret, u
essent corpuscula, ex quibus
contexuntur.
Hinc futilem illam Scholastici
agitant quaestionem, scilicet an
unio qua partes totum constitu
homini an compositum sit aliquid
tinctum a partibus, major eorum
dem pars affirmat ex eo quod p
sint dari partes et partes n
facere totum, ergo hoc quod est
partes concurrere ad faciendum
tum est aliquid distinctum ab
sis partibus, nam nullum ut
unt, est majus signum distin
tionis, quam separabilitas,
tempus quid terro, in his nugis
vocularum circuitibus, jam
lis in Logica et Physica effi
demonstratum, apparet, ipso
particulas taliter concurrentes,
ita efformare ut nihil sit pra
ter illas partes connexas, agg
gatas et diversi mode modi
catas, quemadmodum domus n
est quid praeter lapides, ligna,
calcem, et terram, ad invicem
nexa contexta et modificata.
Entia oriunt causa vel effecti,
veteres inter causam et principi
nullum discrimen faciebant, att
men latius patet principium
quam causa, causa vulgo def

Definitur quod sit principium influens in aliud vel ut definit S. Thomas ens cujus esse sequitur aliud, effectum seu causatum definitur quod sit id quod a causa manat has definitiones sive ad notare operae pretium esse cum nequis ordo omnium occurrunt, actum clarius patent causa et effectus ex solis nominibus quam definitionibus unde patet quantum temporis in rebus inanibus perdant scholastici

Causarum quatuor sunt ex Aristotele genera materialis formalis efficiens et finalis; quibus S. addiderunt Platonici scilicet ideam exemplarem, quam alii ad formalem alii ad finalem reducunt, quaternarium illum causarum sic probant scholastici, tot sunt genera causarum, quot sunt modi in quibus illae influere possunt in effectum sed modus ipse est 4 plex: nam quid quid fit ex aliquo fit: et haec causa materialis vel fit ab aliquo vel agente: et haec causa efficiens vel fit alicujus gratia Sc. ejus ut videat: et haec finalis vel fit determinatum in una ex speciebus rerum et haec causa formalis ergo quatuor sunt causae

Causa materialis definitur ex quo fit aliquid tanquam ex principio sic lutum est causa materialis ex qua vas componitur. Formalis definitur ex Aristotele ratio ejus quod datum esse ei, seu ratio quae determinat materiam in specie rei sic ratio quae lutum determinat in specie ollae est causa formalis ligni olla. Efficiens definitur ab eodem Aristotele id unde est primum principium mutationis vel quietis, sive id quod fit ut materia accipiat et formam sic figulus est causa efficiens dum lutum in vas arti alicujus

figuram effingit. Causa finalis
est id cujus causa res fiunt.
Hae causarum notiones sunt
potius vocabula, quam res, qui
ppe causa materialis est ipsa
materia, et nihil aliud distin
ctum, formalis est ipsa mate
riei sive particularum modi
ficatio, ut in physica jam ba
cum asseritur, praeter animam
rationalem, nullam dari, in
corporibus formam substantialem
Efficiens universalis est
Deus rerum, qui eas creavit ex
nihilo et in suas species di
visit quibus quosdam modus leges
indidit quibus conservantur, et
propagantur, ita ut ipsae leges ni
hil sit quid distinctum, a rebus
sed res ipsae sint sic determinatae
ad agendum. Finalis non est
distincta a rebus quae referuntur
ad alium finem, propter quem
creatae sunt, adeo quidem ut ipse
finis et res ipsae ad suam pro
portionem propositionem inclinata
Dividunt idem causam in physicam
quae vere per se gignit effectum ut
ignis calorem, in moralem quae
non physice gignit, sic qui
dat homicidium, ipse non occi
dit, sed est causa moralis, ob quam
aliquis interficitur, item in cau
sam totalem, quae sola gignit ef
fectum et partialem, quae con
junctim cum alia agit, sic navis
solo vento impellitur, ventus est
causa totalis impulsionis, ut
vento, et remis movetur navis
ventus et remi sunt causae par
tiales, item in causam principa
lem et instrumentalem, porro
quae est velut instrumentum quo
agit principalis, sic artifex qui
malleo aliquid agit est cau
sa principalis malleus vero

instrumentalis.
Insuper Scholastici dividunt cau-
sam in mediatam quae alterius inter-
ventu effectum gignit et immedia-
tam quae nullo alio interveniente
operatur, sic gubernaculum im-
mediate navim dirrigit, nau-
clerus vero mediante gubernacu-
lo, item in causam per se, quae agit
effectum, cui comparata est. et i-
ctus lapis tendat deorsum et
causam per accidens quae contra desti-
natum finem agit, si lignum
quod per se debet tendere deorsum
a vento sursum propellatur.
ventus dicitur causa accidenta-
lis elevationis ligni, demum in
causam primam, quae est Deus, et
causas secundas, quae sunt omnes
res ornatae, Haec omnia ideo
exposuimus, ut sciant vocum
significationes cum per omnium
ora currant, ceterum sunt merae
voces nec quicquam pro rerum
ipsarum inquisitione conducunt.

Ex his deducunt Scholastici
quaedam ab omnibus recepta ax-
iomata, primum causa agit
seu producit effectum intra
sphaeram suae activitatis nam
cum non detur actio in distans, ne-
cessario causa debet producere
effectum in illa distantia ad
quam potest pervenire, si ignis
calefacit usque ad certum inter-
vallum, secundum posita
causa in actu necessario debet
sequi effectus, sic aperto oculo
in debita distantia, necessario
debet videre, 3tio causa est prior
effectu, prioritatem iterum di-
vidunt in prioritatem naturae
et temporis prioritas naturae
est in illis causis quae non sunt-

Citius quam effectus ut Ab non e[illegible]
Sua enim potior nec ignis ca[illegible]
re, Substantiali a causa quod tam pe[illegible]
prioris sint affectibus suis, qual[illegible]
est mens respectu alicujus cog[illegible]
tationis Denique nihil est in effe[illegible]
tu, quod non sit in causa juxta
illud nemo Dat, quod non habet.

Ea autem omnis agens agat p[illegible]
per finem, id est quae, dicitur ab
Aristotele quod sit id cujus gratia
aliquid fit Eo modo sanitas dicitur
finis medicinae quia ad illam di-
rigit quicquid agit, Aristoteles [illegible]
finem et bonum unum et idem
esse tradit, quod est falsum in eum
multa fiunt acta bona quae aeternum
non expetimus, imo Deus ipse
qui est summum bonum ali-
quando ut finis non expetitur,
quia peccans ab eo deflexit,
eo illum non dedit, ergo [illegible]
actu est bonum, non semper actu
est finis.

Finem dividunt scholastici
Terminos sine necessitate semper
multiplicantes, in finem, qui
finem cujus et finem cui finis
qui est ille qui per se expetitur de
sanitas est finis medicinae, fi-
nis cujus est ille quod sibi pro
nit assequendum is, qui ali-
quid operatus, ut cum Med[illegible]
Sanitatem aegrotorum sua c[illegible]
rae commissorum sibi proponit
Finis cui est persona ipsa cuj[illegible]
opera assequitur id quod quorit
sui aeger nititur medico, ut sa-
nitatem recuperet, in super
Finem Objectum, et formalem
primus nihil est aliud, nisi re[illegible]
ipsa quam consequi volumus

ut pecunia est finis objectivus
avarij illius, autem rei fructio
est finis formalis, qui vulgo
finis quo vocari solet. Item
in finem artis seu Physicum
et artificis seu moralem, prior
est qui a arte ipsa proponitur,
ut finis musices est ut quis bene
calleat, canatque, posterior vero
est ille quem artifex sibi propo-
nit, sive existimationem
sui vel lucrum, Item in finem
primarium, vel secundarium
prior quem per se et primo nobis
proponimus, ad famam conse-
quendam, posterior quem pro-
ponimus ad consequendum
primarium ut studia scien-
tiarum, ad obtinendam fa-
mam, demum in finem pro-
ximum, et remotum, sic iturus
Italiam per venetias, venetia
est finis remotus, italia vero
proximus; Haec omnia esse vera
vocabula, et nominum circui-
tus, unam eandemque rem signi-
ficantia, quis non videt, quare
propterea, non ut utilia et ad
scientias comparandas neces-
saria, sed pro ipsarum rerum
notitia, et claritate, tum-
dum rat propidue necessarium
esse duximus?

Multa quoque inutilia de
potentia et actu facta et
tractantque scholastici, quae
non alia ratione hic adnota-
bimus, nisi ut illorum termini
intelligantur, eorumque cavillati-
ones vitari possint. actum di-
cunt rei perfectionem potentiam
vero id, quod aliquid agendi vel
patiendi capax est, actum di-
vidunt in primum et secundum,

Primum vocant potentiam a[cti-]
vam ad agendum, impetitam [...]
ipsam operationem, nominan[t]
Sic gratia in actu primo est ipsa
gratia in se spectata expedit[a]
ad producendum suum effect[um]
gratia autem in actu secundo
est ejus effectus, item in actu m[ix-]
tum et in purum, actus pu[rus di-]
centetur ille, quo[cu]m nulla [po-]
tentia conjunctus est, purum
vero actum ajunt esse Deum
quo quatenus, in mutabili o[m-]
nia sunt actu. actus autem [illegible]
est ad mistus potentiae, sic creat[u-]
rae dicuntur actus, impuri [...]
eo quod multa possint esse [in]
illis quae actu non [illegible].

Potentiam dividunt in acti[vam]
et passivam quarum una e[st]
ad agendum apta, altera [ad]
recipiendum, item in obje[cti-]
vam, quae est capacitas essen-
di, et in receptivam, quae est [ca-]
pacitas aliquem actum recipi-
endi. Tandem in proximam [et]
remotam, proximam voca[nt]
eam, cui nihil deest ut po[natur]
in actu, nisi notitia, aut
entis actus, remotam vero
dicunt, eam quae est ejus[modi]
ut non possit poni in actu, [nisi]
fiat aliqua mutatio in age[n-]
te, sic vir proximam pote[ntiam]
habet probi virtutis colend[ae]
quia jam [illegible] est
ad hanc rem contraxit, ho[mo]
vero vitiis deditus habet po[ten-]
tiam remotam recte vive[ndi]
quia non potest recte agere

nisi habitum corruptum prius de-
let in melius. Omne ens autem sub-
jectum est de Existens: sive substantia
aut alteri adjunctum sive accidens.
An autem accidens sit quid distin-
ctum à substantia jam fuit in
compendio logico negatum, Est
enim accidens modus substantiae
qui cum ipsa est unum ac idem.
Rotunditas v.g. potest quidem
abstracte considerari sed sine
materia, cui inest, quasi inexistens
intelligi nequeat, nam quan-
tum vis nitamur, efficere non
valemus, ut animo nostro ob-
versetur, Idea rotunditatis ex-
istentis sine materia, quod si
concipiatur rotunditas abstrac-
ta, à re rotunda, id erit purum
ens rationis, nec ullum ha-
bebit in natura fundamentum.

4o

Accidentia Ergo secundum peri-
pateticorum doctrinam di-
cuntur Ea, quae licet ita inhae-
reant, substantiae, ut circa il-
lam consistere non possint, tamen
ad substantiam, tanquam partes
non pertinent, sed qualitates
inhaerent, subjecto, et ab eo sus-
tentantur, nec sunt Ejusdem par-
tes, sed peculiares Entitates,
quarum proprium esse inhaerere
alteri scilicet substantiae, quae
propter accidentia dicuntur,
ea omnia quae substantiae ac-
cedunt, ut quantitas, qualitas,
Lux, duritiea, fluiditas, pulcri-
tudo, sanitas, figura, etc.
Hae porro accidentia ut peri-
patetici docent ita substan-
tiae inhaerent, ut sine ipsa in-

aut ab ipsa separata naturalis existere nequeant, hi definitus accidens quod dicitur illud quod abest et adest sine subjecti corruptione.

Sed omnes recentiores Philosophi accidentia, a materia separata non agnoscunt, ea esse, partim materiae species, modificationes, scilicet mutationes, motus, figurae ordinis et dispositionis, longe probabilius tuentur, si aquam nunc in nivem nunc in glaciem, nunc in grandinem mutari non est nova accidentia recipere, sed nunc hoc, nunc illo motu sinu: et disponi unde merito accidentia vocantur, a recentioribus modis quatenus his res ipsae sub varijs speciebus determinantur.

Quoniam de accidentibus etsi per transennam locuti sumus, nos reprehensione dignos non esse credimus si breviter nunc exponemus quid sit Scholasticis respondendum, cum acriter contra nostram sententiam insurgentes nobis objiciunt, si accidentia negentur, eaque sint ipsae naturali partes, taliter modificatae maximum absurdum in fide sequeretur, scilicet salutari non posset sacrosanctum Altaris mysterium, si enim ut ajunt, accidentia sunt,

Sunt ejusdem substantiæ hoc v̄ illo modo disposita et: mota figurata et: quomodo igitur mutabis in totum substantiis panis et Vini poterunt eadem accidentia superesse?

Ante quam secundato scholasticorum argumento fiant, nos fortiter cum Ecclesia Catholica Confitemur post Consecrationis Verba substantiam panis et vini transsubstantiari in corpus et sanguinem Christi dn̄i eisdem omnino panis et vini remanentibus speciebus ut nobis a verbo scripto et tradito, omni ætatem fuit revelatum.

Nunc ad solutionem argumenti transeuntes, illud primo loco contra scholasticos sic retorquemus, si uti ipsi tradunt accidentia, sicutes ipsi tradunt, non accidentaliter, naturaliter non possunt existere, sine substantia quomodo mutata panis et vini substantia poterunt remanere, quod si dicant remanere, mirabuntur, cur nos dicere non possimus, quod remaneant eadem affectiones materiæ, quæ licet, sint indistinctæ, a partibus substantiæ, in eo tamen magis elucet miraculum, ut substantia ablata remaneant illius affectiones; ac si ipsa esset sicut sit transsubstantiata;

Quod si iterum objiciant illud S. Thomæ D: dicentis remanere, eadem accidentia, quibus oculus decipi non potest, respondetur, quod remaneant, eædem affectationes, quibus oiouem scrip

Circumscripta substantia
panis et vini continebantur
et consequentur, quod non de-
cipiatur sensus cum ipsi similes
affectiones repraesentent, ni-
mirum idem color, idem sapor,
eadem figura et magnitudo,
neque id miraculose fieri impli-
cat, et praecipue in tanto sacra-
mento in quo memoriam fecit
Deus mirabilium suorum, et
miraculorum omnium ma-
ximum miraculum [illegible] agit. D.
Augustinus, hoc ille argumen-
tum ita solutum relinquit, Pa-
ter Magnus Ordinis Minorum
ut non sit in illo, quod amplius
ꝫ nomine. possit desiderari; supponit ac-
cidentia, non aliud significari
quam species sensibiles, quae ac-
cumque illae sint, quin nomine spe-
cierum et non accidentium ap-
parationes illas sensibiles,
ꝫ constantiense. Concilium Lateranense ac Triden-
tinum vocavere. Optime igitur
impressiones, quae fiunt in orga-
nis, a substantia speciei [illegible]
ri possunt, quae porro impressi-
ones cum transubstantiatione
materiae panis et vini ipsis so-
mae, remanent in sensibus, eodem
ab actione et virtute Christi ef-
ficiuntur, nam Deus uno eodem-
que miraculo omnia efficit, quae
ad hujus Mysterii Occultationem
sunt necessaria.

Quod si Angeli ita movere
sensus potuerint, ut corpore vesti-
ti appareat, neque est necessarium
ut illud ea aere fabricent

Eodem proinde modo sensus afficere
possit, ac illi solent a corpori
bus moveri, cur id negabimus
Omnipotentiae Christi ut fili
et eosdem in sensoriis nostris
producat effectus, qui a panis
et vini substantia prodirent;
quam ejus nihil panis et vini
potest, consecrationem remane
at; An forsan cum Christus Mag
dalenae in specie Hortulani
aut Duobus discipulis sub
forma Peregrini apparuit,
tunc habitu, et instrumentis
Hortulani vel peregrini instru
ctus fuit vel potius certa quae
dam ratione movebat oculis
intuentium, ut quam vellet spe
ciem, citra ullam deceptionem
imprimeret, quare non idem potius
in sacramento altaris poterit
efficere, neque hic metuendum est
ne sensus decipiantur, non enim
ad sensus pertinet judicare, unde
illa dimanet impressio, nam sen
sus tantum percipiunt, nec ullum
de rebus ferunt judicium; hoc
munus rationis est, quam si
deserat, non irridiat proinde dubi
o, aberrare necesse est, cum ea
non accidentia modo, sed in pa
nem adesse, ex sensuum percep
tione colligat;

Hanc quam defendimus pro
positionem in suam opinionem
ut probabiliorem in Chatoli
cae Ecclesiae proposuit Cardi
nalis de Alia, eo quod ideo
multi sunt, Auctores doctri
na, et pietate illustres, qui
eam sunt amplexati; nil
ergo curantes, quod contra eam

BIBLIOTHECA NACIONAL DE LISBOA

v. Scholastici blaterantur, ...
ea nos recedemus, quousque San...
Mater Ecclesia, vel damna...
verit, vel periculum fidem pericli...
tari decreverit, tunc enim...
tanquam horrendum monstrum
statim deferre parati sumus,
humiliantes capita nostra dicta
Ecclesiae fallere, et falli nescia.

Nunc aliqua de notione scien... scien-
tia hic breviter adnectenda. Sci-
entia definitur quod sit certa
et evidens acquisita per demons-
trationem, demonstratio autem
definitur, quod sit syllogismus
pariens scientiam. In compendio
logico jam diximus: quod tum
syllogismus: optimus ac aptimus ...
evidens infertur conclusio, sive
demonstratio cum premissae sunt
vera clara et necessaria ...
Quaerimus demonstrare
Lineam: A: B: C: ... inter
se aequales hic clarum est,
et accidentibus utimur.
Premissis ex quibus evidens neces-
ario infertur demonstratio ita
omnes lineae ductae a centro ad
circumferentiam, circuli sunt
inter se aequales, lineae A:
B: A: C: sunt tales, igitur ...
sunt inter se aequales. Duplex
est demonstrationis genus, unum
dicitur a posteriori, cum scilicet
ducat ex effectu causa demonstr...
alterum a priori, cum scilicet
effectus ex causa infertur, hanc
demonstrationem esse, ad part...

Ad veriendam Scientiam, tenet Scholastici unde nobrant et ora illorum, illud Aristotelis scire est rem per causam cognoscere, sed hic labor hoc opus est, quomodo enim possumus per causam rem scire, si rerum causae nobis aut ignotae, aut saltem dubiae, male ergo: existimant illi, qui causas rerum ab effectibus demonstrare nituntur.

Scientia itaque est effectus demonstrationis, seu cognitio certa, et clara per demonstrationem acquisita, quamobrem praecipuae scientiae causae sunt certitudo, et evidentia, per certitudinem. Scientia ab opinione differt, et per evidentiam a fide certitudo, triplex vulgo statuitur, subjecti scilicet objecti et cognitionis, prima est firma, adhaesio intellectus, citra ullam erroris formidinem, sive ea oriatur ex experientia, sive luminis naturalis evidentia, sive ex propensione voluntatis sive ex praejudicijs=

Certitudo objecti est connexio attributi, cum subjecto sive consequentis cum antecedente, utraque certitudo, licet ad scientiam requiratur, pro ea tamen requirenda non sufficit: requiritur ergo certitudo cognitionis quae est necessaria determinatio ad veritatem; an certitudo illa cognitionis a sensu, an ab intellectu originem ducat, satis jam dictum fuit, in logica, ubi probavimus, quod sicut eis,

Jcorporea et spiritualia eger-
mente, ita Corporea, cognatur a
indigent seu ut intelligantur.

Vulgò dividi solet scientia, in
speculativam, quae regulas et
cipia operandi speculatur, et in
practicam, quae eisdem illis uti
in actuali operatione, differe ope-
pretium est observare nam Sci-
entia, cognitio clara et evidens
ratione subnixa, opinio, autem
actus intellectus, qui fertur in unam
partem contradictionis cum
formidine alterius.
Cum autem fides sit [illegible] pro-
ter autoritatem loquentis,
dum assentimur propter autori-
tatem Dei, revelantis ea est fi-
Divina certa et inconcussa, ex
quod Deus nec falli possit nec
fallere, At si autoritate homi-
num ducamur ea fides dicitur
humana, hinc quaeritur a(n) a(d)
scientiam, vel ad opinionem sit
revocanda fides, dicimus fidem
humanam opinioni tribuendam
esse, quia saepe imbecillis est et
fida cum ab hominibus dima-
qui fallere et falli facile pos-
At fides divina tandem omni-
entia est firmior, quantum di-
na Autoritas omnem nostram ra-
tionem superat, et quamvis ra-
nostra, multa comprehendere
non possit, quae credenda, tam-
en tunc certa ratione utimur,
eam captivamus in obsequium
fidei, et Divinae autoritati
subjicimus. Praeterea postquam

Divinum Testimonium tot signis et miraculis, tot Prophetarum Oraculis, alijsque innumeris rationibus et praejudicijs splenduit, et hoc De Ente in genere dixisse sit satis.

Appendix Secunda.
De Anima.

Anima natura praestantissima quidem ac iucundissima est, at illius cognitio vaga et incerta: omnes enim latet divinus ille et mirabilis spiritus, dum in obscuro corporis ergastulo detinetur, nos ergo, quae de natura Animae probabiliora videntur in medium nunc adferre studebimus, dubia itaque et incerta non curantes.

Primo omnium sciendum Animam,

Communi notitione Plantis, Bestijs et Homini vulgo tributam plantis quidem vegetantem, Bestijs Sientem homini ratiocinantem, hinc anima generaliter accepta definitur, ab Aristotele, quod sit actus primus corporis physici, et organici, potentia vitam habentis, vel ut alibi dicit, est anima id quo vivimus, movemur, sentimus, et intelligimus, his definitionibus omnes vitae gradus Aristotelem comprehendisse peripatetici contendunt, scilicet vitam, eorum quae vegetantur et sensu sunt Expertia, ut planta eorum quae sentiunt, de loco non moventur, ut ostrea, eorum, quae sensu et motu sunt praedita ut bruta, et tandem eorum, quae moventur, sciunt et intelligunt, ut homo qui in supremo reponitur eius vitae gradu, ac vulgaria definitiones a multis reprobari solent, quoniam animae naturam, non bene Explicant

At quomodocunque res se habeat nolumus in ea tempus operam perdere, summa est inter Autores dissensio an vegetans et sentiens anima a ratiocinante distinguatur, ridicula potius quam utilis disputatio, nam anima in homine una est, et indivisibilis [...] illa enim est vera forma hominis quae medijs suis facultatibus et organis diversis varias molitur operationes, ut licet sensus et

rationis functiones plurimum
inter se distinctas nihil praeter
ea necesse esse earum actionum
principia decernere, et sentien-
tem animam a rationali disjungere

Quot operas non exercet eadem
manus? calamo scribit, malleo
percutit, aratro terram vertit et
innumeris aliis instrumentis infi-
nitas alias actiones operatur,
quemadmodum ergo est una ma-
nus, quae varietatem instrumentorum
nisi, quae varietatem instrumentoru-
varias mollitur operationes, sic
una est anima, rationalis corporis
informans, quae pro diver-
sitate organorum, varia opera-
tur, se diversa aggreditur, sen-
tit quidem mediis nervis nutri-
tione in sue negationem ad pastos,
partium particulas nutrimenti
impellens, ratiocinationem tan-
dem, in se ipsa operatur, cum ea
se ipsa sit substantia cogitans,
licet saepe pro ea organis senti-
entibus utatur.

Neque valet dicere plures animas
distinctas esse in homine eo quod
foetus in utero matris antequam
anima rationalis adveniat,
vivat et sentiat etenim licet
foetus vivat, et consequenter
quodammodo sentiat, nunquam
tamen est homo nisi ex adven-
tu animae rationalis, illud-
autem vita et sensus princi-
pium animae rationalis fit
facultas, hoc instrumentis, eique
subjicitur, nisi magis dicere cum
Cartesianis corpus foetus ante
adventum mentis esse puram

machinam, quod sicut illa (Bru-
torum) alimentum sibi trah[it]
ex utero matris, et omnes il[las]
motiones agat, quod ad vita[m]
conducere videntur, quibusq[ue]
[illegible]tur et insundatur a na[tura]
quod ex medio principi parte[m] [illegible]
corporis assumat, et ultr[a]
tiones vitae cogitationes e[x]
ex se ipsa molitur.

Veteres autem crasse nimis
animae natura senserunt,
quisque eorum, secundum ipsi[us]
principia illam commenta[batur]
si Thales eam esse voluit a[quae]
substantiam, Heraclitus et [De-]
mocritus aeream, Stoici ignea[m]
Xenophones aquam simul et
terram, Parmenides terream, ig-
neam, Empedocles ex quatuor
Elementis compositam, Critias
naturae sanguineam, Dicaea[rchus]
tandem et Galenus eam dix-
erunt partium harmonia[m]
sive corporum temperam[entum]
minus vero absurde sensisse vid[en-]
tur ij, qui animae contextura[m]
fecerant ex substantia subti-
lissima et nobilissima, ab illa
ignis non dissimilis; quod si
anima brutorum, et
Plantarum intelligatur, illa
non erit in totum exprobanda,
neque tam futilis esset Opinio
Epicuri, si naturam illam
quam animae rationali at-
tribuit animae Bestiarum et
Plantarum tribuisset atq[ue]

enim apud Laertium animā
esse concatenatam, tenuissimam
mobilium particularum, ex illis
attemperatam, et ita per totum corpus
fusam, ut ab ipso contineatur,
et illi sit causa vitæ facultatum
et passionum omnium, sed ut hoc
facilius dilucidetur, et materi-
alem animam ab immortali se-
jungere possimus, in quo multi
Philosophi sunt decepti sed,
circa de Anima Brutorum et
Plantarum primum sermonem
instituemus, deinde de anima
rationalis natura atque immortali-
tate loquemur.

De Anima Brutorum.

Principium tanquam certissimum
statuendum Bruti animam esse
corpoream, id est divisibilem,
et extensam, quippe simul et
eodem momento multas et
distinctas operationes per diver-
sa exerceat organa, quod in plu-
ris animantibus, quorum sectæ
partes adhuc vivunt, et moventur
esse manifestum, quapropter
nihil differt anima brutorum
ab eorum corpore, nisi quod illa
sit per omnes difusa partes,
quas movet vegetat, et in varios
actus impellit, ea igitur substan-
tia anima secundum rationem,

habet, quum omnium actionum
corum sit principium; in hoc
pe viro facultas, aut potentia
dicitur, quod animo subjicitur
rationali; sed cujus corporea
substantia sit sentiens bruto
anima; Difficile statuere potuit
cum suos quisque philosophorum
afferat, ut in rebus obscuris fieri
solet conjecturas.

Inter caeteris autem celebris est
sententia eorum qui animam
sentientem, per totum corpus
fusam existimant, ex particulis
subtilissimis, jugi et perenni motu
agitatis, quae in dies e corporis
alimentis tum in cibo tum in aere
solidis recentibus restaurant, quae
in infractis particulis, alkali
et volatilis; eorum materiati [illegible]
soporem, et colorem probent et
promovent et in plantis vege-
tationem; quid vitat quin [illegible]
nos animi sentientis structu-
ram conflari ex corpusculis, ta[m]
ipsimis mobilissimis, et quietis
impatientibus; quarum rationi
sensus, et motus in brutis proficis-
cantur, hinc non abiere multi
veterum, et inter recentiores
Gassendus et Thomas Willis
existimant bruti animam, aut
ignem subtilissimum, esse, aut
quid quam analogum igni, nam
quemadmodum particulae ignis
sunt in continua, et perenni
motione, et dum deficiunt, a
pabulo, sulphure, et nitro am-
bientis aeris renovantur, sic an[ima]

3.

Anima Brutorum seu vita vigi motu versetur, qui ubi desierit statim anima sentiens instar flammæ extinguitur, nisi sulphureum è cibis pabulum, et nitrosum à circumfuso aere nutrimentum suppeditetur, unde fluit quod ille aer, qui igni animalium quo vitæ necessarius omnino existit, hoc clarius apparet ex eo quod in Cryptis, et Mephitibus, ubi faces extinguuntur, animales etiam intereunt.

Et quidem brutorum calor cibi digestio et motus satis ignis ut dixi mum naturam ostendunt, nam in ijs calor manifeste se prodit, et fuliginum exhalatio atque alia flamma apparent indicia, et quamvis in brutis frigidioribus non tam manifeste se explicet calor, eorum tamen anima contextura est magis habitu, m... quam flammea, nec ipsa ab ignis natura, et particularum subtilitate, et motu abhorret, tamen non negaverim, calorem illum brutorum esse placidum et taliter in suis particulis configuratum, ut demulceat suaviter moveat cujus gradum dificile explicare exemplo possumus;

Quamobrem Willis in ea est opinione, ut ordinat ex eadem materia, corpus organicum, et sentientem animam efformari, cum hac tamen differentia, ut anima sentiens actionis hu... nobilioribus constet particulis, quæ quidem è crassiore materia, emergentes, una coëunt, ut illam in organa conformant; est ergo anima brutorum velut flos quidam corporis et

Et Subtilior flama quo in a-
mentis continentis reparatur,
Etenim Crassiones Succi nutrici[s]
partes corpori alendo destin[antur]
Dum Subtiliores tractendo ani[mam]
ad conveniunt, in quam Servi...
et cum Sint agiliores corp[ora]
siones; Excogitant et apte...
ponunt, ita ut anima velut
Cochlea testam suam moliatur
nam ubi minari incipit stati[m]
latius se explicat, partes Orga[ni]
cas effingit, et cum corpori...
latim adolescit tenui grassi...
materia partibus in organa conf...
matis, simul subtiliores ab e...
solute in substantiam anim[ae]
sentientis facessunt: etc:

Neque id tumultuario Atthomor[um]
Concursu sed arte omnipotent...
naturae artificii perficitur, q...
aeterna sua providentia leg[es]
stituit, quibusdam materiei...
vitam, et sensum disposuit quae...
ratione subtiliores, partes a g[ras]
sioribus secregatae illam Orga[num]
contexunt, et corpus velut tel[am]
ordiantur, juxta propositione...
quam in mundi initio accepe[re]
per mandatum illud, Dei crescite
multiplicabimini et replete
Terram: etc:
Hanc autem corpoream anima[m]
Duas partes distingui solet, a-
nimalem scilicet et vitalem, illa
cujus est motus Ossa hoc respiratio
et circuitus sanguinis effu...
onet efficit illa in Cerebro et ner-
vis, haec in corde et sanguine
mbidet, nec a veritate est alie-
num, hanc materialem anim[am]

in videt, nec non in sanguine, ut veterum olim fuit et multorum est opinio, recentiorum, neminem porro latet separari in cerebro, subtilioris sanguinis partes, quae in nervos et musculos provectae sensum, et motum animalium faciunt, quin quidquid ad vitam facere videtur, ex ipso sanguine profluit ut tradunt Methici. Ad:

De Cognitione Brutorum. 1.

Celebris est quaestio illa, quae disputatur an Bruta cognitione aliqua seu ratiocinatione, quamvis imperfecta utantur. Scholastici existimant praeter ea, machinam corporis esse in Bestijs animam, quandam seu sensu et appetitu praeditam, quae ea faciunt, quae ad vitae conservationem sunt necessaria, appetant sibi utilia, fugiant nociva, catulos educant, recordentur, ament, odio habeant. quae omnia sine ulla quidem ratiocinatione fiunt, sed impetu quodam naturae, quem instinctum vocant, alij vero Bruta ratiocinarij quidem opinantur, sed tantum circa ea, quae sensus feriunt et quae ad vitam sustentandam pertinent, cum homines etiam de rebus sensum fugientibus cogitent, atque de innumeris alijs quae a Brutis nullo modo curari nec ulla ratione cognosci possunt.

Cartesiq existimant, Bestias nihil esse, quam machinas, et automata a sapientissimo Opifice fabricata ex omnis praelegatione omnis, omnijq proorsq rationis expertia esse voluit; At brudi ille judicavit materialem Brutorum animam, sive Corpus perceptione, aut cognitione fonatq cum perceptio nihil habeat cum extensione commune, ut usq enim natura, et perceptionis et corporea distincta sunt Idea et plane diversae rationis neq corpus aut cognoscere, aut sentire quicquam poterit, Ubi vero perceptio res omni materia superior, et spiritu alio quoniam materialem animam cadere haud poterit, quod si perceptionem Brutis concedamus, nihil vetat, quin judicium, rationem, et Consilium illis attribuamus, nam quae congrua sunt, a noxijs apte distinguunt, varias cum habent perceptiones, ex uno aliud colligunt, et multa argumentationis judicia saepissime proferunt

Quid igitur obstat, quominus perceptionem si judicium et rationem illis elargiamur, et illorum animas spirituales statuamus esse, quo nihil magis a fide et ratione est alienum, praeterea si Bestiae possunt de praeteritis recordari, praesentia percipere, et futura praevidere, et finem sibi praestituerent, non video quid relinquatur homini, quo Brutis antecellat, immo cum fidea Univers

le..

nihil sit quam perceptio quae multis
consimilibus ubique aptari debet, et non
aliud idem ratiocinatio, quam co-
gnitio, quae ex aliis colligitur, non
vides cur et pesti e non possint eo-
dem ideam universalem, et ratio-
cinationem efformare, si eam per-
se existimaverimus, tandem si bru-
tis cognitio, perceptioque tribuatur,
ruere credit Carthesius validam
illam demonstrationem, qua im-
mortalitas animae rationalis proba-
detur, nam ea ex natura percep-
tionis depromitur, quod in materi-
am cadere non possit, cum nec per-
ceptio rei extensae, nec vicissim
extensio rei percipientis sit attribu-
tum;

Multo enim facilius se philoso-
phaturos existimant Carthesiani
si brutos meras machinas esse
dixerint et non modo iis omnem
ratiocinandi, sed etiam sentiendi
facultatem tollerent, atque omnia
in illis mechanice fieri, nulla
alia interveniente natura, quia
propter negari non posse censent
quin Deus potuerit bruti fa-
cere corpus, quale est sine ulla ani-
ma, adeo ut omnia organa, omnes
humores, spiritus animales, et omnia
denique quibus corpus constat, sint
sine anima; nam potuit Deus
partes omnes sic aptare, ut in san-
guinis et spirituum motus vigeret,
qualem in vivo animali cernimus
potuit etiam exteriorum sensuum
organa sic conformare, ut impres-
siones objectorum ad cerebrum re-
ferentes, spiritus in illo motu per
nervorum tubulos mitterentur,
et musculos inflarent simul, et
contraherent, quod hic ea est ho-
minum industria, ut automata
quae ad multos annos motus suos
tueantur efficiant, quod hic horolo-
gia pauca paucis conflata rotis.

Longum moveretur tempus si ma-
chinae hydraulicae, sua vi cum agi-
tatione aquas ex ima valle in
montis cacumen evehunt, quid
Deo omnipotenti Artifice, cujus
potentia infinita est, dicemus?
hoc sane negari nullo modo pot-
est. Difficultas in eo versatur, ut
ejusmodi corpus mechanica par-
tia omnia facere, quae a bru-
tis fieri videmus, quod Cartesiani
variis rationibus, et exempli-
probare nituntur.

Primum motus naturalis nostri
corporis, puta cordis, pulmonum,
Diafragmatis respirationis, san-
guinis et digestionis alimento-
nobis conscius non fiunt, sed m-
peraguntur, ut in automate ac-
cidit mechanismo, qui in uno
spontanei quidam motus saepe
in nobis fiunt, ne cogitantes qui-
dem, sic cum loquimur, aut scri-
mus, aut cytharae fides pulsa-
simul et eodem momento l-
ngis lingua, et digitorum mo-
culos citra ullam attentionem
pite esse liberrime contrahi-
item sic claudimus oculos in no-
tes si quis digitum iis admo-
at, quod non facimus, dum am-
amus, torrentes transimus, sp-
tate impingimus, saltantes re-
litamus; et multa loquimur
quod non aliter, quam mechani-
partium ratione et spiritu
animalium in nervos immi-
one fiunt.

Quid est igitur, cur cetera a-
malium functiones, et in
et appetitum ex apta pa-
compositione fieri non fatea-
Quodsi admiramur machina-
quae in horologiis inveniuntur, et qui-
miros exhibent motus, ut hor-

homunculos ligneos ambulantes vociferantes, tympana pulsantes, ac linguam et oculos moventes cur non admirabimur fabricam animalium in quibus infinitae quasi partes ad invicem ita connexae sunt, ut aliae aliis aptatae, libratae, et miris aliis modis ei optime vicissim dispositae, ut non nisi ab infinita illa sapientia Dei fieri eo modo potuissent.

Hinc omnes illas motiones quas in brutis fieri videmus, ad hunc mechanismum reducere Cartesiani student; moventur enim partes machinae, ex affluxu spirituum aliorum qui in hos alios de nervos ex cerebro impellunt, ut videre possumus, sunt verba Cartesiani, in antris et fontibus, qui in hortis Regiis saliunt, ubi pates eam solam vim qua aqua movetur quando ex fonte erumpit, sufficere, ut varias ibi machinas movere, quin in organis quibusdam ludere, aut verba quaedam pronuntiare possint pro diversa tuborum per quos aqua deducitur dispositione.

Quam obrem fit ut clamores bestiarum cum laeduntur, mechanismo tribuant, quatenus ex offensione illa spiritus animales cerebro fluant in musculos clamoribus edendis aptos, cum bruta aut verberata, aut ex imminente aliquo malo eorum machinae molesto fugiunt, ex fetibus aut aliis noxiis objectis, ita illatis eorum organis affici credit Cartesius, ut ex cerebro ferantur spiritus in numeros musculos quorum ratione fugam arripiunt, propterea cum appetunt quodpiam, eorum contectatur quidpiam, eorum concetatur aptum, cum audit ex ratione aptum,

quod spiritus ita moveantur, ut
corpus sibi locum ubi aliquid i
prodeundum est, dirigant, item
cibi conspectus aut odor ita ma
nice eorum cerebrum ita perceli
ut moveant spiritus, quibus mac
na bruti accedat, sive impellatu
ad circumstantibus captandum,
tandem reliquos omnes bestiar
motus eadem ratione fieri conte
dit Cartesius.
Sed ea in re quid nobis videatur d
fficillimum, est statuere, illud
notabimus, quod ipsa natura v
et ipsa rerum a[illegible]tio est ma
nifestum, Bruta scilicet omi
sollertia esse quod hac aliqua
cognitione qualiscunque sit fieri
impossibile videtur, quisque vid
mus canem venaticum, per compe
dia viarum leporem insequi et
animalia quod in praeda vivun
summam callitidatem, et art
procaptando victu adhibere.
Quas insidias non struunt vo
vulpes: aut fingunt se mortu
ut caudentes alias bestias ca
tent, aut porrectis cruribus,
et prono corpore incedentes le
porem aut cuniculum re
involant;
Etenim non tantum ingenium a
uthonrat, lupi cognoscere po
tumus quin absque ulla cogniti
hos per eos gradu canes in ipsis
omnium limitibus dormientes
opprimant, quibus maiores fui
quam ut facile tam nimis imponi
possint ventre discisso intestin
proijciat ut corpus minus sit on
Si quis consideret quod fieri sole
a brutis in gratiam filiorum,
quâ scilicet curâ et industria
alia aedificent nidos, alia u
catulis praebeant suum cibum

quodque vix ac ne vix quidem sibi
persuadebit. Haec omnia mechanice
tantum fieri quid dicam ut Catra
sileam, De miris artibus quibus
apes achitectonicam hirundines
figulinam et araneae textoream
exercent, moventur quidem for-
mice, mechanice a mutatione
aeris dum ex aestivo in hyemale
inclinat, ad cibum quod hyeme
vivant transferre, in terrae ca-
vernulas, genus quoddam est pro-
videntiae, quod sine aliqua cog-
nitione, fieri ut nemo sibi alius per-
suadere valebit.
Etsi denique bruta nec sensum
nec cogitationem habent, quo-
modo potuerunt indignari, dol-
ere laetari, amare odisse, et pro-
videre, unus eorum canis scilicet
sit pro exemplo caeterorum, si ipsi
eripiantur catuli, valde indigna-
tur et dolet, si dominum non
videat, latrat in aestitiae argumen-
tum, si Exinde illum prospiciat in
omnem laetitiam, vertitur et omnem
amoris significationem domino
exhibet cum lingit, reveretur,
comitatur, blanditur, et cetros,
amoris et reverentiae amoris aff-
ectus ostendit, videtur odisse eos
qui dominum aggrediuntur, lat-
rat et mordet, si dominus vete-
facet, sic concitet magno latra-
tu quos ille vult et invadit, itim-
vix mente assequi possum, quo-
modo fiat ut columbae in Aegy-
pto ex tam longo itinere ad
pullos revertantur, ut apes
ad sua ex dissitis locis redeant
alvearia, si omni cognitione de-
stituantur, nulla enim per aerem
ostendunt vestigia: quibus regan-
tur aut impellantur: quid ergo
eas admonet, quam eundum sit.

est quod perveniendum: haec as-
millia, à brutis aguntur, quod
absque ullo spiritum, et sola pari
machinae motione fieri credan-
quidem Carthesiani, at nobis nun-
quam ea, utpote vera persuadere
potuerunt, cum rerum Evidentiae
et naturae voci, cui obsistere
non possunt, omnino repugnent.

Attamen non negaverim anima-
lium Corpora esse machinas
miro artificio coagmentatas
sed nihil esse, praeter machinas
quod nihil sentiant, nihil cogi-
tant, ac pulsu tantum agitentur
alienos [illegible] haud est, ut cre-
dam, cum astutiae bestiarum a-
citra ullam cognitionem et [illegible]
tum valeant explicari, in Ea [illegible]
opinione versimur, esse in brutis [illegible]
ter machinam Corporis vim quan-
dam, quae illam in effecta in perceptio-
cognitionem [illegible] exercelant, [illegible] au-
eo sive sit spiritum animalium
contextus, tali virtute et auctori-
tate naturae instignitus sive vir-
tus quaedam generalis, et actu a [illegible]
materia concava, quod [illegible] animalium
animalium propagatur, sive a-
liud se se movendi ac anima-
di corpora, materiale et En-
nergeticum principium, id a-
quidquid sit Ea corpore Creator-
certa ratione dispositum Ema-
nat, nam fieri potest, ut certa
Supremi Conditoris Lege prae-
scriptum sit, ut corpori his
organis instructo, et ad certos
usus Destinato eij illa sentien-
di tribuatur, quod nec soli a-
nid materiali, nec Corpori

Decori insputato sed composito, ea utroque conveniat, quod si motus figura, et apta partium collocatio tam miros effectus in machinis procreant, qui ad solam materiam referri non possunt, cur summus artifex non poterit animantibus vim motricem aut sentientem imprimere, qua objecta corpora possit percipere?

Neque metuendum Cartesianis ne animorum nostrorum immortalitas periclitetur, si bruta perceptione admittantur, quoniam tot rationibus evincitur, animorum nostrorum immortalem esse, ut nihil unquam evidentius statui possit, quin imo licet bestiae varias perceptiones componant, et unam ex alia cognitione colligant, semper tamen illae circa corporeas tantum res et singulares versantur, nec possunt ex iis perceptionibus ullam ideam universalem, aut reflexam, nec illam cogitationem reflectere, in qua absolvere.
Quamobrem licet varias rerum componant imagines non idcirco an res vera sit, vel falsa judicare possunt, nec ullam ratiocinationem facere.

Quod si dicant perceptionis ideam nihil commune habere cum illa sensationis et consequenter perceptionem, quod rei spirituali convenit in bruta cadere non posse, si nomine p-

Perceptionis intelligant longe quendam, et simplicem cognitionem hanc brutis detrahi non posse, respondemus, nam sensibus ille perceptis ex re externa profecisti optime valet, nam quemadmodum ignis emanat ex materia, non sit ignea, et non ex materiis quiescente. At hi perceptione eam tantum intelligant quam in nobis experimur, cum iterio ad aliquem rem attingimus et quod cum mentis reflexioni

coniuncta est, hanc merito bestijs omnino detrahimus, quod ut clarius appareat, et ab omni declinetur errore, discrimen quod intercedit inter hominis et brutorum perceptionem breviter exponemus.

Primum autem ut ait Cicero generi animantium omni est a natura tributum ut se, vitam, corpusque tueatur, declinet ea, quae nocitura videntur, omnia quae ad vitam sunt necessaria inquirat, et paret, ut pastum, ut latibula, ut alia ejusdem generis. Commune, item omnibus animalibus est conjunctionis appetitus procreandi causa et cura quaedam eorum, quae procreata sunt, cum igitur ex divina providentia lege omne vivens finem sibi statutum habeat, ut sui conservationi et generis propagationi incumbat quod ad eum finem cu…

Cognoscunt necesse est huic ingeni-
ta est bestijs eorum quae vitae tu-
endae sunt necessaria cognitio
a Deo in illis impressa, quod in-
stinctus nomine solet vulgo ap-
pellari, quamquam vero hoc
sit cognitio brutis insita, mul-
tum tamen augeri aut promo-
veri potest, ex varia et frequen-
ti rerum sensibilium perceptione
quatenus rerum imagines, per sen-
sus exteriores ad interiores lata, pro-
ut concretae et novae percipiun-
tur variae, spiritus in nervos
trahunt, potius: trudunt, aut
varia memoriae infinguntur
imaginationem et appetitum se-
nsitivum excitantes?

Huic nova facultas agendi et
cognitionis quaedam practica sug-
gessit quam frequens experien-
tia, imitatio exemplum aliorum
et institutio confirmant: quod-
enim semel, ad vitam tuendam
utile bestiae experta sunt ut
terrestrem calorem in summo
frigore, fluvij aquam in magno
aestu, lacta pascua in proximo
posita, et consimilia, ad ea
velut imperfecto quodam judicio
cum opus esse judicant. Sic ergo ra-
tionibus motus Gassendus credidit,
bruta ab alijs edoceri, et in
rerum singularium cognitione
ex consuetudine proficere, nam
videmus canes ab alijs venationi
edoceri, et aves cum jam adultae
sunt, egredi e nidis, et docenti-
bus matribus pullos circumvol-
are, ut deinde volatui assueta
possint undique se ipsis eva-

Evagari?

Verum enimvero quamvis ...
circa bruta effingamus, ...
tamen in iis ea est, homini ...
differentiis, ut elegantissime ...
Deus ad rem nostram ad...
vit, inter hominem, et ...
hoc maxime interest, quod hoc ...
tum quantum sensu movetur, ...
ad id solum, quod adest, quodque
praesens est se accomodat paul...
lum ad modum sentiens, prae...
tum et futurum homo autem
rationis est particeps, per quam
consequentia cernit, principia
causas rerum videt, earum ...
gressus et quasi antecessiones
non ignorat, similitudines ...
perat rebus praesentibus ad...
ingit futura, facile totius vi...
cursum dirigit, et videt, ad ...
eamque degendam praeparat res
necessarias. Eademque natura
ac rationis hominem concil...
homini et ad orationis, et ad ...
tae societatem, et in primis ...
nis hominis est propria, veri ...
vestigatio, atque inquisitio ...
vero illa prava vis naturae ...
quod unum hoc malum sen...
quod sit ordo, quid sit, id quod ...
ceat in factis dictisque modo ...

Et profecto brutorum im...
natio circa res paucas ...
alis, mens vero nostra circa
omnes, tum sensibiles, tum
spirituales versatur imagi...

imaginationi et sensuum errores corrigit eorum, rerum phantasmata, in ordinem digerit, perceptiones tentationum revolvit, in se ipsam discursibus reflectitur, propositiones format, de quarum falsitate, vel veritate judicat, ex singularibus ideam universalem effingit, atque communia quaedam axiomata format, quorum nihil in bruta cadere potest, quae nec se ipsa, nec suos actus valent percipere, nec levitur quidem interiores, aut attingere, aut sensuum errores emendare. etc.

Concludendum itaque est, quod brutorum perceptiones circa singularia tantum versantur, nec rerum causas inquirunt et nullum habent in actus suos imperium, cum tempus uno eodemque modo operentur, quod ita ab objectis materialibus internis nentur, et quod eorum fortij… aliciit omni nostequirantur, neque tandem ratiocinationem perfectam absolvere, sed tantum sensum singulare … … tant, quantum sensu moventur, et id quatenus eorum conservationi conducit.

De

Anima Vegetativa.

Vanum esset tempus terere in inquirendo an plantae sint animatae, cum in eisdem

Loquendi animalia illa non
sed talia dicantur in lata acce-
ptione ex eo quod crescant et pro-
pagentur, per semina, nec desunt
qui tam magnifice de plantis
sentiant, ut appetitum et
sensum ipsis tribuant ex eo
moti, quod cum illae nutriantur
simile contrahant nutrimen-
tum, et nocivum respuant ipsa
alimenti secretio nonnisi a buti-
li, cognitionem arguit et ipsa
nutritio, sensum famis et ap-
petitus importat, his addunt,
quod multae plantae sensum
manifestum ostendant; sic
vitis fugit brassicam et cucur-
bitam, cucumer oleum, ita ut
illi injectum retro reflectatur,
aquam vero amplectatur, palma
semina, si ramis masculae pal-
mae non adhaereant illique con-
tactu foveatur, non concipit nec
fructus ad maturitatem perducit.
hi innumerabilis herba, et
plantae, quae ad contactum ali-
arum rerum contrahuntur.
Ex quibus Plato et Empedoc-
les existimarunt plantas esse
animalia terrestria, et Anaxa-
goras non modo sensum, sed men-
tem et cognitionem in plantis
esse credidit, unde Manichaei in-
sulse dixerunt, plantas anima
rationali praeditas esse, ita quidem
ut fructum, vel florem decerpere
esset homicidium patrare.

Sed nescio quid stolidius unquam dici potuerit, Est enim planta corpus vegetans, non sentiens, quod ab animatis non differt in alio quam ipsa O° sua in partium conformationem nutriatur; et sui generis propagationem per semina conservet, et quamvis in non nullis herbis et plantis et præcipue in planta nimosa dicta seu sensitiva quædam in coati sensûs indicia appareant nam ad motu digiti se se contrahunt, id accidit quod hæ milium plantarum tam exquisitas sit suarum fibrarum textura, ut ex aliquis effluvijs humi-contractionis motum efficiant eo prorsus modo quo sylvestris avenæ arida arista, à particulis humidis aeris ita convellantur, et spontè sua varij motibus cientur, ut vermiculi primo intuitu esse videantur,

Verùm his omissis quæ nullius sunt emolumenti breviter est inquirendum unde vis illa vegetans plantarum consistat. Eam porro proficisci à quadam contextura subtilium vegetarum, ac partium volatilium quæ totam plantæ substantiam omnium motivum et affectuum à planta artifex nemo est qui nesciat. Hi enim spiritus mechanici dicuntur, qui succos plantæ fermentant, digerant, et tandiu excogitans tonet in certum ordinem ac figuras organa quibus plantarum disponantur, neque hic motus temere, et citra rationem efficitur, sed juxta naturæ leges.

Cum enim Deus rebus omnibus quarum quæque est in suo genere.

Perfectissima cum quadam
praescientia qua conservarentur
Dixit in plantis virtutem qua
semina viam, sive particulas
quasdam mechanicas, quarum
tione motus omnis in illis effi
et quorum motu, ita partes
Disponerentur, ut in semen eo f
mato novae plantae velut
res fierent ad perpetuitatem
suorum individuorum servandam.

Et profecto in seminibus plan
Delitescunt, quod telluri com
parare, earum radices angui
nutrimentum, cujus actioni on
subtilioresque partes tenello
tulos, fibrasque dilatant, et gra
orem succum, ita in aliis im
sunt, ut sensim planta ad in
mentum educatur, spiritus
illi omnes tubulos plantaru
permeant, succi circulatione
totam plantae substantiam,
movent et varios fermenta
ones secretionesque excitant,
Ita item energetici succum in
rie disponunt, et modificant
atque eam in folia flores et fru
tus organisant: huic veritati
ae, tam terra volatilibus par
bus turget, vis illa vegetans e
vatis, unde Virgilius cecinit.

Ver adeo frondi nemorum, ver
utile sylvis;

Verè fument terrae et genitalia semina possunt.

De:
Generatione Plantarum.

Mirum Divinae providentiae argumentum in plantarum generatione elucescit, jam enim in seminibus formatae ibidem quiescunt quousque seminibus terrae commissis in lucem prodeant et coalescant, quod ut melius intelligatur non nulla de semine sunt praemittenda.

Vetus est opinio Empedaclis a Malpighio experimentis confirmata plantarum semina ova esse, ab illis decidua, nam ut in ovis avium, ut gallinae aves ipsae existunt, primo omnibus suis instrumentis praeditae et pulluli in parva quadam cicatricula existunt, ita in seminibus plantulae, quas non solum microscopium in nonnullis seminibus, et non secundatis ostendit, verum et simplici intuitu, in fabis, faseolis, castaneis et seminibus pinitum hujus rem sentiunt et manifestum. Item sicut ovum duo constat Cordicem membrana et colligamento, sic propria continentia.

Existit ergo in omni semine velut futura plantula ibique conquiescit, donec semen terrae committatur

ut adolescat. Primis enim diebus quibus ova plantarum existunt, quo terra enutritur, plantula per radiculas sui seminis colligamenta, quod semen absumit, dum sensim plantula auctior redditur, tunc crescens plantula secundinas aperit, et a semine incipit emergere, non secus ac foetus in utero matris grandior factus membranas, ut egrediatur, rumpit, quam ob rem capsulo seminum sunt loco uteri, et duo illa membranea intima, seminum supplent vicem secundinarum, in quarum intima, velut in amnio continetur succus, primis diebus nutrit minimam plantulam, in sui centro nidulantem. Id totum exemplo seminis cucurbitae, ... elegantes explicat Malpighius. ... ovum hoc semen cucurbita, per diem terrae commissum tumet, et foramen in apice ejus exitatis; secunda die plantula statum elongata, et tumida apparet, cum radicularum initio; tertia die inclusa plantula ... tumens, et radix ... secundinas foras, per foramen prominet quasi et quinta die clausicum continet ... radice elongatur, et ... emittit, et sic sensim augetur, usque ad vigesimam primam diem, in qua completa videntur planta omnibus partibus palam et ... ita completate.

Quibus expositis unde planta in semine contenta, vegetatio ...

Adveniat nunc est inquirendum proque quare fiendum in radices plantarum quod in pulpa seminali continentur. Cum semen in terra ponitur, tumescit illius membranceum humore imbuta, intumescit non modo humore, imbuta interne non modo colligamentum, ligamentum etiam ipsorum promuuntur et in radiculas plantae impelluntur unde hoc incipit elongari et augeri, quando assumpto seminali illo succo et apertis capsulis et membraneis radices incipiant hiare, et velut oscula plantarum alimentum e terra accipere, impelluntur ipsa terra accipere, impelluntur, tunc particulae alimenti telluris, tum ex gravitate proprii oneris, tum ex appulsu novarum particularum succedentium et sicut unda impellitur unda, ita partes nutrimenti ab aliis accedentibus suppositis urgentur.

Cujus generis sint partes illae, quae plantarum generationem accretionemque promovent, difficile statui potest, si tamen conjecturis datur locus non improbabile existimamus, esse salinum quoddam corpus nitrosum accedens cujus partes tenues quodam aqua ... ... radices propinquas non modo fibras dilatant, et accretionem stimulant, verum etiam succum ipsum fermentant, subtilizant, et in omnes tubulos plantae urgent et impellunt, folia ipsa pro... ex foecunditate telluris quod ex nivibus stercoribus animalium et cadaveribus pinguescit.

et ad plantarum vegetat[ionem] ...
conducit, hoc autem omnia ...
nitroso referta esse, jam ...
notum est: hic narrat ...
...ighis amicum quendam ...
semine triticum, per noctem ...
fusum in aqua, in qua soluta ...
fuerat per ebollitionem sterc[us] ...
columbinum, et caprinum, et ...
cum pauca nitri quantitat[e] ...
quod in pinguibus arvis ita ...
tavit, ut unicum semen ...
ta, et ultra soboles progenu[it] ...
ob eandem causam cinere ...
paleatum herbarum et ...
tarum, et fragmenta lini ...
cremata terram maxime fe[cun]...
dant. etc.

D[e]

Anima Rationali.

Mentis humanae origo ...
hominem a brutis longe ...
tinguit, eumq[ue] Deo, ad ...
maginem, et similitudinem ...
coelestis est et, a corpore om[ni] ...
remota, a Deo porro crea[tur] ...
et immittitur in corpus, cum ja[m] ...
est formatum, illud q[ue] informa[t] ...
et regit, ac eo ad interitum ...
ducto superstes manet, eaq[ue] ad ...
Deum, qui eam creavit, re[ver]...
titur; in quo autem illius na[tu]...
tura sit posita facile ...
cari non potest, cum ob ...

suam Originem, dum in corpo-
ris ergastulo clauditur, se ipsam
intelligere satis non valeat, quo-
niam vero continua experien-
tia advertimus, nos dum vigilamus
continuo cogitare, colligimus men-
tem nostram hac cogitatione
esse nunquam, nec esse posse. –
hinc Cartesius recte existimavit
mentem nostram esse substantiam
cogitantem, illiusque naturam in
actuali cognitione consistere.
Spiritualem et incorpoream
mentis naturam nemo abnegat
nec ambiet nisi Physicae rationis
ignarus. Etenim si mens formas
rerum universalium percipit.
Si rationes numerorum justi-
tiae veritatis etc. et alia pro-
pe infinita intellexerit, nullo
phantasmate expressa cogi-
tatione relinquit, haud dubita-
bimus, mentem ab omni materia
solutam decernere. Item
Dei notio sive idea, quae in no-
bis insidet, nulla sensibili forma
repraesentari potest, cum enim
cogitamus quandam substantiam
perpetuam omnipotentem infi-
nitam ubique praesentem, ubique
totam, atque nunquam inclusam
esse Deum, nunquid istam Dei
notionem possumus ex sensibus hau-
rire, a mor propterea meditatio
rerum divinarum, et scien-
tiae nullum possunt in cerebro
impressum habere vestigium, cum
a re corporea exhiberi non
possit, quia animi sensus quidvis
corpori addicta essentiam rei

nitimamque rettrare formas a cor-
loco, et tempore abstractas conci-
pere, et varios respectus Expende-
valet.
Item mens quae mutat, sunt ad-
versitatem in se vocat, confusa di-
stinguit, divisa conjungit, cogi-
tationes ratiocinationesque efficit
atque alia molitur innumera, quae
in vires corporeas non cadunt, corpo-
reis naturis nihil ni est agit
Cicero quod vim memoriae, mentis
cogitationis habeat, quod et prae-
terita teneat, et futura provideat
et complecti possit praesentia, et
profecto cum sensus sit in materi-
bus mersus, quae corporea sunt, tan-
tum prospicit, ratio vero separ-
rata ab omni materia et abstrac-
ta, percipit juxta illud Aristo-
telis, sensus est singularium in-
tellectus, vero universalium
his addunt Platonici veritatis
tatem, ipsa in animis nostris
insitam, et animam nostram in
ipsa veritate enutriri, ea
inextinguibili, semper de-
erit accendi, atque tunc illam
verius excipere intelligere, cum
praestantius more suo vivere, et
magis a corpore distrahitur
quod magno sane est judicio
corpore animo spiritualem es-
mentis naturam.

Quod si his superaddantur
de reminiscentia mentis
6 Platone in logica notavi
animum nostrum, in corpore
omnino esse debere asserere

Enimvero sunt in nobis: ut dixi, mus initia et velut semina scientiarum, quae in corpore, quod aggravat, animum contemptam exercitationes, reminiscuntur; quin imo sunt quaedam principia, quae naturali lumine percipiuntur, nec oblivione facile deleri possunt, quid eo ut eorum veritas et certitudo, non aliunde quam a prima veritate, quae in mente nostra velut speculo fulget, quasi videatur, seu veritas Dei existentia a imperitis rudibus barbarisque gentibus ex re ipsa noscitur; neque fieri potest, ut a pueris tot rerum, atque tantarum insitas, et quasi congenitas, in animis notiones habemus, nisi animus, antequam corpus intrasset, rerum cognitione viguisset, nec possent Ideas quae latent in ipso corpore inclusae, agnoscere, nisi cognitas attulisset, neque eas plane videre, cum repente in tam insolidum, tamque perturbatum domicilium sive corpus migrasset, ut ex D. Platone Cicero, et D. Augustinus ad rem nostram annotarunt,

Cum autem mens nostra sit spiritualis eam mortalem esse necessario debemus asserere, id autem, quamvis totum divina scriptura, testimoniis traditionibusque ex se ipso satis innotescat, rationibus tamen ut decet Philosophum demonstrare par est: primum itaque non interire animum, cum homo moritur.

Ex communi et publice recepto[rum]
hominum persuasione, quasi indag[ine]
Colligit Cicero, nam ut ipsum a[...]
permanere animas, magno et a[r...]
mento sensus omnium nationum
quoniam omni in re consensio
gentium, lex quedam iutan[...]
est, Et sane quisque nostrum ma[...]
ime posteritati studet, et certe
omnibus in hisce quidem est, ut [...]
titudinis cum aeterni ratione mor[...]
nemo est, qui semper esse non
oportet, atqui, quod mortem ne[...]
litari et se posteritate be[ne]
mereri non affectat, nemo te[...]
quod pro magna re, immor[ta]
litatis de pro patria aut pr[...]
pe non offerat, ad mortem,
hoc quaestio nisi quod animu[m]
nostrum immortalem cogn[os]
cimus.

Neque hinc nulla ratione, nu[lla]
doctrina, sed sola natura
duce omnibus omnium na[tionum]
gentibus curae, sunt eorum,
post mortem futura sunt, e[...]
nisi inhereret in mentibus qu[a]
si futurorum saeculorum q[uo]
dam augurium, quis tam esse[t]
amens, qui semper in laboribus
viveret; neque enim ut dicite[...]
Tullius ad hectius prisci illi [...]
ualcerorum religiones et ce[re]
monias, tanta cura colui[ssent]
nisi haesisset in eorum menti[bus]
mortem non interitum esse,
nia tollentem, atque delen[...]

Sed quandam quasi migrationem et commutationem vitæ quod si nulla mens tam anima, bili immineri queat, cujus mentem non imbuerit Deorum Opinio quos in æterna vita timeat, et id est, ei naturaliter insitum, an Dubitabimus eam naturali ratione De animi immortalitate ad moveri, hinc si quis se aliquando scelere Contaminaverit oculto, si sceleris vindices timet, et conscientiæ stimulis agitetur, qui se supplicio dignum agnoscit, adeo ut sceleste velut naturæ voce Deum esse et Testem et Vindicem, criminum vocamus, atque animum post mortem remanere superstitem, unde fit, quod improborum conscientia ipsis perpetua sit et acrior poena; Quod si in morte hominis Anima non interiret, nimium impii lucrarentur, cum a corpore, et pravitate, cum anima liberarentur, male quidem consultum est hominibus si improbi, ut ait S. Augustinus supplicia, et boni æterna præmia non remanerent, cum autem Deus sit Justissimus, ejus infinitæ Justitiæ ordo non patitur, ut vir bonus sit ipsis infelicior, qui sceleribus et sceleribus contaminaverint et voluptatibus servaverit, virtutis sua mercede post mortem fraudetur.

+ omittitur.

Nec leve pro immortalitate animæ
argumentum est illud ex ipsius ætu-
-ri tatis et humani boni appetiti-
-one, depromptum, quia p[er]se haud
Dubium est, quin Deus nobis æte-
-rnæ felicitatis desiderium insi-
-uerit, quod inutile aut inanum
esse probari minime, cum enim sin-
-guli corporis sensus saciari possint
et perfici, quis credat mentem hu-
-ius sine sua perfectione fraudari; ?
Summum autem illud et altissimum
bonum, sola veritatis contemplati-
-one, et fruitione continetur, quam
in hac vita assequi non licet, ne
ea expleri potest, donec animus cor-
-poris vinculis solutus fuerit.

Sola igitur mens nostra secum
qui æternus est quærit, et diligi-
-t et ipsa natura cogente [illegible]
vel unde orta sit, vel quo re[...]
-ura quo circa omnino ab h[...]
-ret à vero, hominem, qui qu[...]
contemplator est. Coeli et ipsi[...]
Dei cultor, totum interire, et [...]
issolvi, nec illa congenita, hom[...]
num libertas, est gravoi pro re[...]
nostra emolumenti, nam cete[...]
animalia, quæ mortali in totu[...]
sunt natura, impetu feruntur
nec sunt hi vivei, sed ab obje[...]
rapiuntur, et omnia ad corp[...]
referunt, et quæ sunt ejusdem
generis eodem temp[ore] modo, ac u[...]
tenore operantur, homo autem [...]
natu suo voluntate agit in[...]

Infinitas propè artes Excogitat, ipse sese corrigit, actiones suas examinat atque in se variè reflectitur: cum ratio, igitur animalibus præsit oportet et brevi habeat immortalem, quod à corporis natura omnino est aliena et abhorret:

Quibus positis extra omnem dubitationem, astringam animam rationalem esse veram hominis formam, id non modo in concilio Viennensi est clare definitum, adeo ut contraria sententia tanquam erronea in fide nostra Catholica reprobetur: verum etiam et ratione à D. Thoma evidenter demonstratur. Ex eo quod forma est id quo primo aliquid operamur, cum anima sit id quo primo aliquid intelligitur, anima itaque intellectiva erit hominis forma, nam intellectio est præcipua hominis operatio quâ à cæteris brutis distinguitur.

Neque plures animæ in homine admitti debent, scilicet rationalis, sensitiva et vegetativa: Etenim ipsa una indivisibilis anima est, quæ omnes operationes molitur, et quam omnibus prius infundatur, Anima rationalis, hominis sive vivat et sentiat, homo tamen non dicitur, nisi ipsi anima rationalis adveniat: virtutes autem illæ vegetativæ et sensitivæ non pereunt, in adventu animæ, sed remanent velut instrumenta ejusdem animæ, eique subjiciantur; quando vero anima rationalis infundatur, difficile est determinare, cum id pendeat à voluntate Creatoris, quam nobis perscrutari non licet, eam tamen infundi, cum perfecta sunt fœtus organa vulgo creditur.

Quod si quaeras quomodo natura spiritualis, scilicet mens humana corpore a se longe diverso queat uniri, aut conjungi possit, quamquam hoc sit valde obscurum, et variis mysteriis involutum, tamen unionem illam facile intelligi credimus, si mentem uniri cum corpore nihil aliud esse concipiamus, quam mentem, sive animam praesentem esse corpori, et quemadmodum Deus per suam praesentiam ubique est, ita anima sine alia re addita per praesentiam est tota in toto corpore, et tota in qualibet parte corporis; quin imo cum illa sit spiritualis, et indivisibilis in corporis parte posita circumscripti

Ea itaque est lex ab Authore sancita, ut anima licet sit a corpore omnino diversa cum eo tamen per meram praesentiam jungatur, et unam naturam seu hominem efficiat, ita quidem, ut anima et corpus taliter ad invicem conspirant, ut motibus corporis, anima moveatur, ac perceptiones animae certis corporis motibus et vicissim quidam corporis motiones certae cogitationes mentis consequantur. Mirum pariter est, quod cum anima ex se ipsa etiam possit sublimia cogitando, altissima meditari ac multa intelligere, dum tamen corpus humanum ingreditur, ita cum eo stricte associatur, ut nec corpus vivat, aut sentiat sine anima, nec anima sine corpore possit rerum perceptiones cogitationesque moliri. Id enim

Est Decretum Dei, cujus bonitatis abissi sunt nobis pro nimia infaturis sapientes absconditi.

Cum autem mens, y intentum hominis à corpore sejuncta superstes maneat, quaeri solet, an post talem separationis statum, sentiat et intelligat, propositae quaestioni et intelligat, proposita quaestioni affirmatione respondere, respondeamus esse jure merito credimus.

Quoniam neminem in dubium vocare posse condentimus, quod corpus non est sentiendi principium; sed merum tantum instrumentum, hoc ita pro indubito supposito, si animus in corpore inclusus, et sentit, et dolet, et laedatur; nihil ostendat, quominus à corpore sejunctus, aut doleat aut laedatur, obstat. Item anima à corpore separata, et se ipsam, et alia multa intelligit, ut probatur ex eo, quod nos tunc sincerius rerum naturas, percipimus, quo magis à corpore sevocamus animum et secum esse cogimus, quin imo, cum anima sit ex se ipsa substantia cogitans, independenter à corpore facile poterit multa intelligere, cum vita naturae intellectualis, in cogitatione consistat.

Et quam vis in corpore clausa et obtus corporis functionibus distracta non sit clara, et distincta cogitatione intueatur, ubi tamen à corpore est soluta, tunc sibi ipsi erit notissima, et veritates proprietates quones quae essentiam consequuntur, velut in ictu oculi intuentur, sive habeat, sibi congenitum, sive sibi refulgeat in communi illo,

Lumine quod illuminat omnia
fide id prospiciat, in Ideis Di-
vinis; ut visum est Platonicis
quocunque autem modo res se hab-
at, illud est omnino certum, men-
nostram post statum separation-
a corpore et sentire, et multa in-
telligere cum ex natura sua sit
intellectualis, et cogitans, nec
unquam intellectionis cogitati-
onis possit exui.

Potentiae sive facultates anima-
principes, et spirituales ad intel-
lectum, et voluntatem reducuntur
quae non nisi ab anima cogitationis
distinguuntur, non autem forma-
liter, vel virtualiter, ut quidam
Peripatetici operam comminisc-
cuntur; nam idem est animus qui
intelligit, et agit: Dum enim m-
mens in aliquod cognoscendum
incumbit, appellatur intellectus,
vis illa animae, qua ex re cogni-
tanquam bona vel mala afficit-
et commovetur, appetitus sive
solet aut voluntas; Hinc intel-
rebus cognoscendis, voluntas agen-
dis destinatur; intellectus est ve-
luti animi oculus, qui veritatis lu-
illustratus ostendit, quid fugere, qu-
sequi debeamus, voluntas vero ra-
onem sibi praelucentem subsequi-
et cotras animi vires, ad agendu-
applicat, quamobrem veritas ad in-
tellectum, bonitas ad voluntatem
pertinet, ille omnia circumspici-
explorat, hoc vero negotium ag-
et subjectas potentias movet, ut
illud bonum, cujus amore flagr-

Consequi possit.

anima brutorum, seu vita in igni motu versatur, qui ubi defecerit, statim anima sentiens instar flammae extinguitur